

# Η Ενεργειακή Διάσταση της Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής: *Από τη Διπλωματία των Αγωγών στην Παραγωγή Υδρογονανθράκων*

**Δρ. Θεόδωρος Γ.Ρ. Τσακίρης**

Υπεύθυνος Προγράμματος Γεωπολιτικής της Ενέργειας, ΕΛΙΑΜΕΠ & Επικεφαλής Αναλυτής, Middle East Economic Survey



Copyright © 2012

Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής & Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ)

Βασιλ. Σοφίας 49, 106 76 Αθήνα

Τηλ.: +30 210 7257 110 | Fax: +30 210 7257 114 | www.eliamep.gr | eliamep@eliamep.gr

All Rights Reserved

## Η Ενεργειακή Διάσταση της Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής: Από τη Διπλωματία των Αγωγών στη Παραγωγή Υδρογονανθράκων

### Δρ. Θεόδωρος Τσακίρης

Υπεύθυνος Προγράμματος Γεωπολιτικής της Ενέργειας, ΕΛΙΑΜΕΠ & Επικεφαλής Αναλυτής, Middle East Economic Survey

Ο Θεόδωρος Γ.Ρ. Τσακίρης είναι Διδάκτωρ Στρατηγικών Σπουδών του Παντείου Πανεπιστημίου, όπου φοίτησε με υποτροφία της Ε.Ε.. Το θέμα της διατριβής του, την οποία υπερασπίστηκε με το βαθμό «Άριστα» τον Μάρτιο του 2008, επικεντρώνεται στη διεθνή πολιτική οικονομία του πετρελαίου & του φυσικού αερίου, όπως και την ενεργειακή πολιτική ασφαλείας των Μεγάλων Δυνάμεων του 20ού αιώνα.

Ο Δρ.Τσακίρης είναι Υπεύθυνος του Προγράμματος Γεωπολιτικής της Ενέργειας του ΕΛΙΑΜΕΠ, ενώ εργάζεται και ως ο Senior Analyst του περιοδικού *Middle East Economic Survey*. Από το 2007 έως το 2012 εργάστηκε ως Συντονιστής των Ερευνητικών Προγραμμάτων του Ινστιτούτου Ενέργειας Νοτιοανατολικής Ευρώπης (IENE), ενώ από τον Σεπτέμβριο του 2010 έως τον Νοέμβριο του 2011 διατέλεσε διευθυντής του Παρατηρητηρίου Ευρωπαϊκής Ενεργειακής Πολιτικής του Ε.Κ.Ε.Μ. (Ελληνικό Κέντρο Ευρωπαϊκών Μελετών).

Ο Δρ. Τσακίρης κατέχει επίσης τον τίτλο (*Summa Cum Laude*) M.A. in International Security Studies του Πανεπιστημίου Georgetown, όπου και φοίτησε ως μεταπτυχιακός υπότροφος των ιδρυμάτων Fulbright και Λ. Βουδούρη. Το πρώτο εξάμηνο του 2010 συνεργάστηκε με το γραφείο του Υφυπουργού Ενέργειας ως Ειδικός Επιστημονικός Σύμβουλος σε θέματα διεθνών αγωγών πετρελαίου & φυσικού αερίου, ενώ την περίοδο 2008-2009 υπηρέτησε ως Υπεύθυνος Πολιτικού Σχεδιασμού της Ειδικής Γραμματείας Διεθνούς Ενεργειακής Πολιτικής του Υπουργείου Ανάπτυξης. Με την ιδιότητά του αυτή συμμετείχε σε δεκάδες υπουργικές και διυπουργικές αποστολές στο εξωτερικό ενώ εκπροσώπησε το Γραφείο του Υπουργού Ανάπτυξης και στο Δ.Σ. του Διεθνούς Οργανισμού Ενέργειας.

Από το 2002 και μετά ο Δρ. Τσακίρης έχει εργαστεί με την ιδιότητα του Επιστημονικού Συνεργάτη σε θέματα ΚΕΠΠΑ, Αμερικανικής Εξωτερικής Πολιτικής, Μετα-Σοβιετικών Σπουδών και Ενεργειακής Ασφάλειας στο Υπουργείο Εξωτερικών κατά την Ελληνική Προεδρία της Ε.Ε., στο Ινστιτούτο Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων (Ι.Δ.Ο.Σ.), στο Ινστιτούτο Αμυντικών Αναλύσεων (Ι.Α.Α.) του Υπουργείου Εθνικής Αμύνης, και στην Επιτροπή Άμυνας & Εξωτερικών της Βουλής ως Επιστημονικός Συνεργάτης Βουλευτή (2004-2007).

Έχει συγγράψει 6 μονογραφίες και πάνω από 30 επιστημονικά άρθρα, μελέτες και κεφάλαια συλλογικών τόμων που έχουν κυκλοφορήσει στα ελληνικά, τα αγγλικά και τα ρωσικά, ενώ αναλύσεις του έχουν επίσης μεταφραστεί στα ιταλικά, τουρκικά, σερβο-κροατικά, τσεχικά και σλοβακικά. Είναι τακτικός σχολιαστής θεμάτων ενεργειακής πολιτικής στα τηλεοπτικά κανάλια ΣΚΑΙ, NET & SBC Channel 10 όπως και στους Ρ/Φ ΣΚΑΙ, Αθήνα 9.84 και Flash 9.61.

---

Οι απόψεις που εκφράζονται σε αυτό το κείμενο πολιτικής είναι των συγγραφέων και δεν αντιπροσωπεύουν απόψεις του Ιδρύματος, του Διοικητικού Συμβουλίου, της Διεύθυνσης ή των κατά περίπτωση και καθ' οιονδήποτε τρόπο συνεργαζομένων φορέων.

## Η ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ:

### Από τη Διπλωματία των Αγωγών στη Παραγωγή Υδρογονανθράκων.

Του Δρ. Θεόδωρου Γ.Ρ. Τσακίρη, Υπεύθυνου Προγράμματος Γεωπολιτικής της Ενέργειας, *ΕΛΙΑΜΕΠ* & Επικεφαλής Αναλυτής, *Middle East Economic Survey*

Εάν θα μπορούσε κανείς να παραφράσει τη γνωστή ρήση του Μεγάλου Ναπολέοντα ότι «η πολιτική ενός κράτους βρίσκεται στη γεωγραφία του»,<sup>1</sup> τότε θα μπορούσε ενδεχομένως να επισημάνει ότι η ενεργειακή του πολιτική θα πρέπει να βρίσκεται στο υπέδαφός του και τις εν γένει πρωτογενείς πλουτοπαραγωγικές τους πηγές. Δυστυχώς στην περίπτωση της Ελλάδος, η μοναδική περίπτωση στην οποία έχει γίνει ουσιαστική και συστηματική αξιοποίηση του εγχώριου μεταλλευτικού και ενεργειακού πλούτου της χώρας αφορά τη χρήση λιγνίτη και λιθάνθρακα, ο οποίος εξακολουθεί να αποτελεί τη θεμελιώδη βάση του ηλεκτροπαραγωγικού μας δυναμικού.

Τα παραδείγματα υπο-αξιοποίησης ή απλής εγκατάλειψης του ενεργειακού πλούτου της χώρας ποικίλλουν με χαρακτηριστικό παράδειγμα τη συνεχιζόμενη εξάρτηση του μεγαλύτερου τμήματος της νησιωτικής Ελλάδος από την καύση πετρελαιοειδών για την ηλεκτροπαραγωγή λόγω (α) της απουσίας υποθαλάσσιων διασυνδέσεων των νησιών με τον ηπειρωτικό κορμό της χώρας και (β) της εν γένει υπο-αξιοποίησης του αξιοσημείωτου ηλιακού και αιολικού δυναμικού που υπάρχει σε μεγάλο μέρος του νησιωτικού αναγλύφου της Ελλάδος.<sup>2</sup> Σε κανένα άλλο τομέα ωστόσο ενεργειακής πολιτικής δεν υπήρχε τέτοιο επίπεδο κρατικής αμέλειας όσο στον τομέα της έρευνας και παραγωγής υδρογονανθράκων, μολονότι κατά την περίοδο από τα μέσα της δεκαετίας του '80 έως τις αρχές της δεκαετίας του '90 η εγχώρια παραγωγή πετρελαίου μπορούσε να καλύψει έως και το 15% της εθνικής κατανάλωσης.<sup>3</sup> Παρά την ανακάλυψη σημαντικών ποσοτήτων στη θέση Μπάμπουρας το 1978 η διαχείριση των αποτελεσμάτων της ελληνοτουρκικής κρίσης του 1987 ουσιαστικά απονεύρωσε - απόρροια της συμφωνίας Νταβός Ι- την δυναμική περαιτέρω ερευνών στο Αιγαίο Πέλαγος. Παράλληλα οι όποιες προσπάθειες έγιναν στον Ιόνιο, στο Κρητικό και τη Δυτική Ελλάδα από τα μέσα της δεκαετίας του '80 έως τα

<sup>1</sup> **ΣΗΜΕΙΩΣΗ:** Το ΕΛΙΑΜΕΠ και ο συγγραφέας θα ήθελαν να ευχαριστήσουν για τα πολύτιμα σχόλια τους και την εν γένει συμμετοχή τους στην Ομάδα Αξιολόγησης της παρούσας μελέτης τους: Δρ. Μιχάλη Μυριάνθη τέως εκτελεστικό μέλος του Δ.Σ. των ΕΛΠΕ, Δρ. Ηλία Κονοφάγο, τέως Γενικό Διευθυντή Έρευνας & Παραγωγής Υ/Α των ΕΛΠΕ, κ.Μιχάλη Βρεττάκη, Σύμβουλο Ο.Ε.Υ. Α, Β7 Διεύθυνση Διεθνών Ενεργειακών Θεμάτων του ΥΠΕΞ και τον κ.Χαράλαμπο Πίππο, Διευθυντή της Διεύθυνσης Διεθνών & Ευρωπαϊκών Σχέσεων του ΥΠΕΚΑ. Για τη ρήση του Μεγάλου Ναπολέοντα: Gérard Chalian et Jean-Pierre Rageau, *Atlas stratégique / géopolitique des rapports de forces dans le Monde*, Paris, (Fayard : 1983).

<sup>2</sup> Το 2010 πετρέλαιο χρησιμοποιήθηκε για την παραγωγή του 12,6% της εθνικής παραγωγής ηλεκτρισμού το μεγαλύτερο ποσοστό μεταξύ των 27 Κ-Μ της Ε.Ε. με την εξαίρεση της Κύπρου και της Μάλτας που ωστόσο είναι απολύτως εξαρτημένες από την εισαγωγή πετρελαίου. *International Energy Agency/I.E.A., Greece: Energy Policies of IEA Countries 2011 Review*, OECD/IEA, (Paris: 2011), p.142 και *European Commission, Directorate General for Energy, Assessment Report of Directive 2004/67/EC on Security of Gas Supply*, (Brussels: 16 July 2009), σελ.63 και σελ.68. Δεν υποστηρίζει εν προκειμένω ότι το σύνολο των νησιών θα μπορούσαν να λειτουργούν χωρίς «μονάδες βάσεις», δηλαδή εργοστασίων αδιάλειπτης παραγωγής ηλεκτρισμού που λειτουργούν με συμβατικά καύσιμα. Ωστόσο το ποσοστό εξάρτησης της νησιωτικής Ελλάδος από τη χρήση πετρελαιοειδών θα μπορούσε να είχε μειωθεί αισθητά ως απόρροια μιας αυξημένης διασύνδεσης τους με το δίκτυο υψηλής τάσης της χέρσου Ελλάδος και μιας επιθετικότερης πολιτικής προώθησης των ΑΠΕ σε επίπεδο μικροδικτύων. *Ευχαριστίες του συγγραφέα προς τον κ.Χαράλαμπο Πίππο για την παρατήρησή του στο προκείμενο σημείο.*

<sup>3</sup> *Ινστιτούτο Ενέργειας Ν.Α. Ευρώπης/ I.E.N.E., South East Europe Energy Outlook 2011*, (Athens: 2011), p.185.

τέλη της δεκαετίας του '90 δεν απέδωσαν τα αναμενόμενα, και λόγω των πολύ χαμηλών διεθνών τιμών πετρελαίου της συγκεκριμένης περιόδου αλλά και της έλλειψης των τεχνολογικών προόδων που πλέον επιτρέπουν την εκτέλεση τρισδιάστατων σεισμικών ερευνών και την ολοκλήρωση υποθαλάσσιων γεωτρήσεων σε μεγάλα βάθη.

Η αδράνεια που επικράτησε για περισσότερο από είκοσι χρόνια δεν επιβάρυνε απλώς το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών συμβάλλοντας στην αύξηση των κρατικών ελλειμάτων. Η ελληνική πολιτεία δυστυχώς αντιμετώπιζε -με ελάχιστες εξαιρέσεις- την ύπαρξη ελλειματικών προϋπολογισμών ως ήσσωνος σημασίας ενόχληση για το μεγαλύτερο μέρος της παρελθούσας 25ετίας. Σε ενεργειακό επίπεδο η πλέον αρνητική συνέπεια της ανωτέρω αδράνειας καταγράφηκε στο ζήτημα περιστολής της χρήσης λιγνίτη ως του βασικού καυσίμου ηλεκτροπαραγωγής. Η εν λόγω δομική αλλαγή στο ενεργειακό σύστημα της χώρας, η οποία υποβοηθήθηκε από την Ε.Ε. μέσω της επιβολής προστίμων στις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου, έγινε δυστυχώς κατα κύριο λόγο μέσω της εισαγωγής μαζικών ποσοτήτων φυσικού αερίου μετά το 1995.<sup>4</sup>

Η εκούσια εγκατάλειψη της έρευνας & παραγωγής υδρογονανθράκων στον Ελλαδικό χώρο, πολιτική που άρχισε να αντιστρέφεται από το 2007 και συστηματικοποιήθηκε μόλις το καλοκαίρι του 2011 μέσω της σύστασης της Ε.Δ.Ε.Υ. (Ελληνικής Διαχειριστικής Εταιρίας Υδρογονανθράκων) με το Ν.4011/2011,<sup>5</sup> συνεπάγεται ότι τα όποια κέρδη διασφάλιζε η Ελλάδα μέσω της μείωσης των εισαγωγών πετρελαίου ουσιαστικά ισοσταθμίζονταν από την εισαγωγή ενός άλλου, περιβαλλοντικά φιλικότερου, αλλά τιμολογιακά συνδεδεμένου και πολιτικώς εξίσου επικίνδυνου με το πετρέλαιο, υδρογονάνθρακα. *Ως αποτέλεσμα, οι εξωτερικές πτυχές της ελλαδικής ενεργειακής πολιτικής κατά βάση αυτοπεριορίστηκαν την τελευταία 20ετία:*

(α) Στην αύξηση των ηλεκτρικών διασυνδέσεων της Ελλάδος με τη Βαλκανική, την Τουρκία και την Ιταλία έτσι ώστε να καλυφθούν τυχόν ελλείψεις από την εγχώρια παραγωγή<sup>6</sup> και να ενισχυθεί η ανταγωνιστικότητα στο εσωτερικό της ελλαδικής αγοράς. Σε πολιτικό επίπεδο οι εν λόγω διαδικασίες που συστηματικοποιήθηκαν μέσω της λεγόμενης Διαδικασίας των Αθηνών (Athens Process) οδήγησαν το 2005 στη σύσταση της Ενεργειακής Κοινότητας της Ν.Α. Ευρώπη (Energy Community), συνέβαλλαν στη διάχυση των ενεργειακών *acquis communautaires* στη Βαλκανική και υποβοήθησαν την ενταξιακή δυναμική της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας στην Ε.Ε.

(β) Στην το δυνατόν μεγαλύτερη διαφοροποίηση πηγών & οδύσεων εισαγωγής πετρελαίου και φυσικού αερίου έτσι ώστε να παρέχεται η το δυνατόν μεγαλύτερη ασφάλεια εφοδιασμού σε περίπτωση κρίσης. Παρά το κόστος της ανωτέρω πολιτικής η επιδίωξη μεγιστοποίησης των εισαγωγών διαφοροποίησης πέτυχε σε μεγάλο βαθμό τη στόχευσή της προστατεύοντας την Ελλάδα από τις κρίσεις φυσικού αερίου που προέκυψαν το 2006 και, πρωτίστως, το 2009 λόγω της αντιπαλότητας των Ρωσο-Ουκρανικών σχέσεων.<sup>7</sup>

Παράλληλα η πολιτική αυτή διατήρησε τα στρατηγικά αποθέματα πετρελαίου και πετρελαιοειδών της Ελλάδος εντός των προβλεπόμενων ορίων από την Ε.Ε. και το Διεθνή Οργανισμό Ενέργειας (Δ.Ο.Ε.) και αύξησε

<sup>4</sup> Μολονότι συγκριτικά με το 1990 υπήρξε διπλασιασμός της συμμετοχής των υδροηλεκτρικών στο ηλεκτροπαραγωγικό μείγμα της Ελλάδος από το 5.1% στο 10,9% το 2010, η θεμελιώδης αιτία για τη μείωση της συμμετοχής του λιγνίτη από το 72,4% το 1990 στο 45,1% το 2010 ήταν η εισαγωγή φυσικού αερίου που έφτασε το 27,2% το 2010 από σχεδόν 0% το 1995. *I.E.A., Greece: Energy Policies of IEA Countries 2011*, p.142

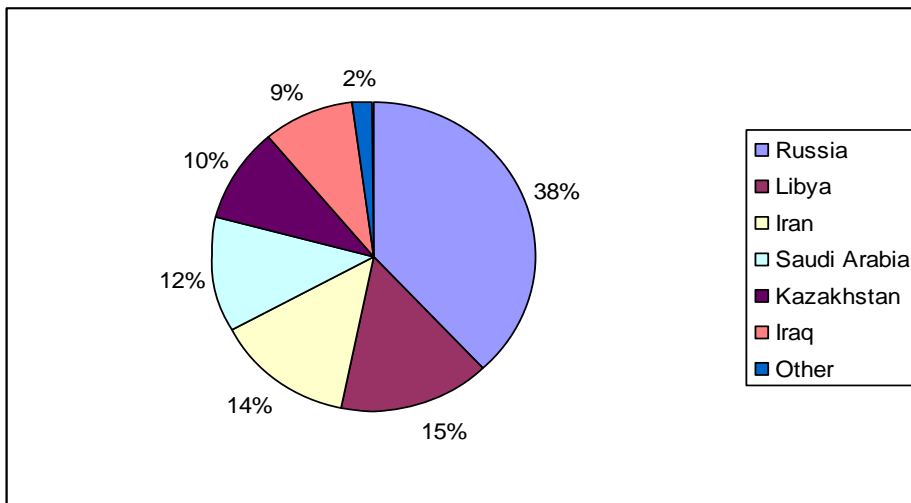
<sup>5</sup> Theodoros Tsakiris, "Oil Exploration in Greece", *Energy & Geopolitical Risk, Middle East Economic Survey*, Vol/3/Iss.4 (April 2012), pp.31-34.

<sup>6</sup> Το 2010 οι εισαγωγές ηλεκτρισμού αναλογούσαν στο 9,375% της εγχώριας παραγωγής, δηλαδή 5,7 TWh (Terra Watt Hours) επί συνόλου παραγωγής 60,8 TWh. *I.E.A./2011, ό.π., σελ. 105*. Το 60% των εισαγωγών εισήλθαν στην Ελλάδα μέσω Σκοπίων και το υπόλοιπο 40% μέσω Βουλγαρίας. Το 2000 το αντίστοιχο ποσοστό ήταν μόλις 1,73 TWh έναντι συνολικής παραγωγής 53,4 TWh (3,23% του συνόλου), *I.E.A., Greece: Energy Policies of IEA Countries 2002 Review*, (Paris: 2002), p.86 and p.88.

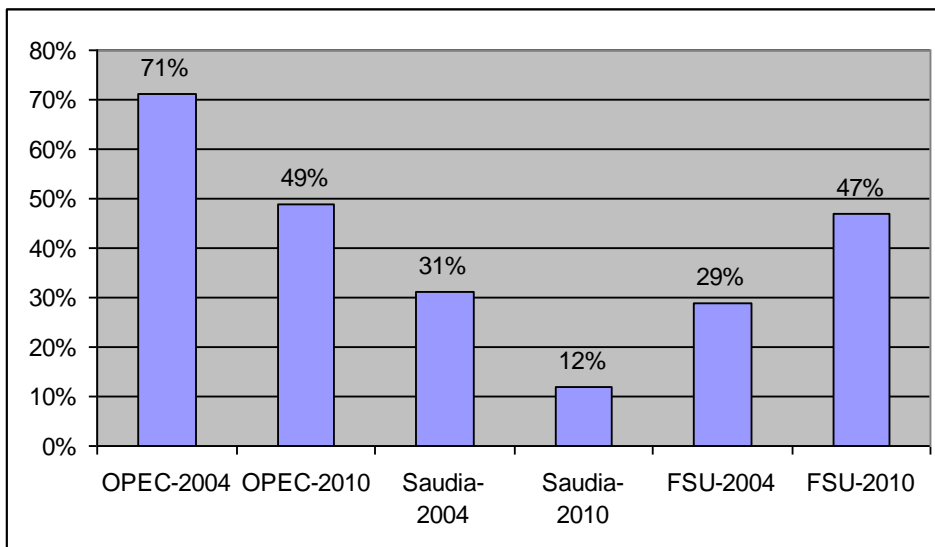
<sup>7</sup> Θεόδωρος Τσακίρης, *Γαλάζιος Χρυσός: Οι Ρωσο-Ουκρανικές Σχέσεις και η Ευρωπαϊκή Στρατηγική Φυσικού Αερίου*, (Παπαζήσης: 2011), σελ.275-286.

σημαντικά την ευελιξία των εναλλακτικών πηγών τροφοδοσίας της Ελλάδος σε αργό, γεγονός που διευκόλυνε την αντιμετώπιση των κρίσεων που προέκυψαν από το Λιβικό Εμφύλιο το 2011 και το ευρωπαϊκό μποϊκοτάζ εναντίον του Ιράν το 2012. Όπως καταδεικνύουν και οι ακόλουθες διαφάνιες, παρά το γεγονός ότι η Ρωσία έχει πλέον αντικαταστήσει τη Σαουδική Αραβία ως τη βασική πηγή εισαγωγής αργού, η διαφοροποίηση των πηγών επιτρέπει στο σύστημα έναν υψηλό βαθμό ευελιξίας. Είναι σημαντικό επίσης να καταγραφεί η μεγάλη μείωση της εξάρτησης της χώρας από τις εισαγωγές των κρατών-μελών του Ο.Π.Ε.Κ. στο 49% του συνόλου των εισαγωγών έναντι των κρατών της τέως Σοβιετικής Ένωσης, προξαρχούσης της Ρωσίας και του Καζακστάν. Τα ποσοστά εξάρτησης των εισαγωγών μας που προέρχονται εντός και εκτός Ο.Π.Ε.Κ. πλέον ισορροπούν σχεδόν απολύτως.

Πηγές Εισαγωγής Πετρελαίου - 2010<sup>8</sup>



Εξέλιξη Διαφοροποίησης Πηγών Εισαγωγής Πετρελαίου 2004-2010<sup>9</sup>

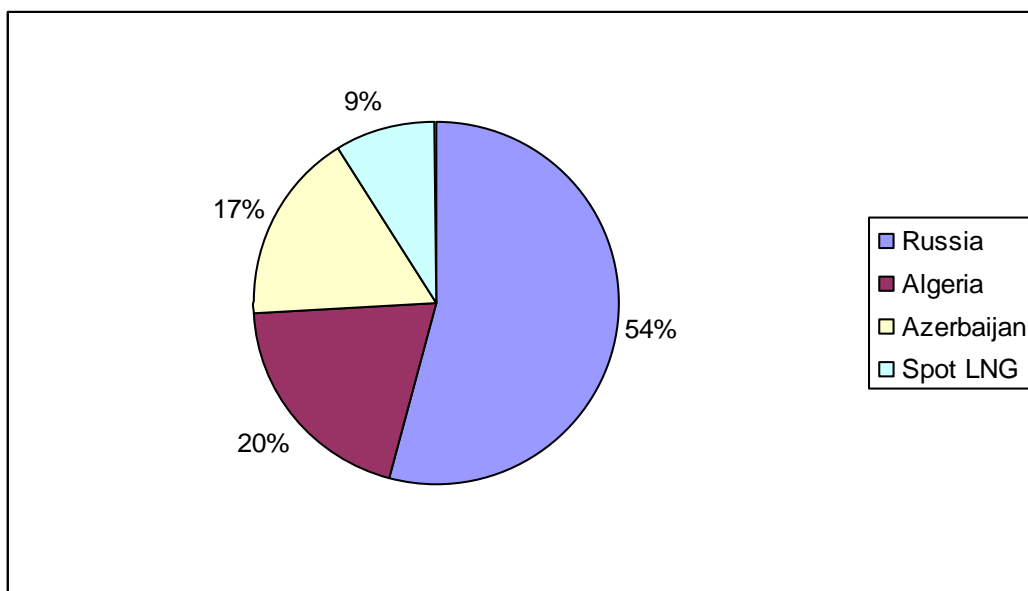


<sup>8</sup> I.E.A./2011, ό.π., σελ.55

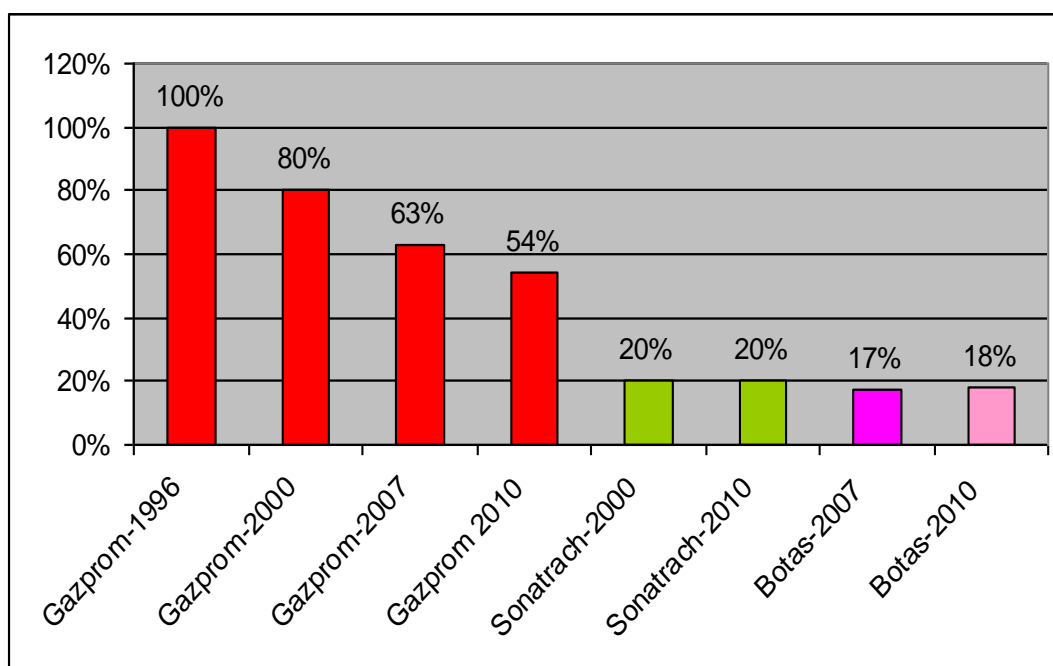
<sup>9</sup> Ό.π.

Στο επίπεδο του φυσικού αερίου η μονομερής εξάρτηση της Ελλάδος από τη Ρωσία το 1996 μειώθηκε το 2010 στο 54% χάρις τις εισαγωγές αερίου από την Τουρκία και (μετά το 2011) το Αζερμπαϊτζάν, την Αλγερία και τη διεθνή αγορά, γεγονός το οποίο υποβοηθήθηκε από την απελευθέρωση της αγοράς φυσικού αερίου, την κατάργηση του μονοπωλίου εισαγωγής της ΔΕΠΑ την άνοιξη του 2010, και τη δραστική αύξηση της εισαγωγής αερίου από τη βραχυπρόθεσμη αγορά.

Πηγές Εισαγωγής Φυσικού Αερίου - 2010<sup>10</sup>



Εξέλιξη Διαφοροποίησης Πηγών Εισαγωγής Φυσικού Αερίου 2004-2010<sup>11</sup>



<sup>10</sup> I.E.A./2011, ό.π., σελ.69.

<sup>11</sup> Ό.π.

Σε γεωστρατηγικό επίπεδο, η πολιτική της εισαγωγικής διαφοροποίησης στόχευε παράλληλα στην επίτευξη διαφόρων διπλωματικών πλεονεκτημάτων που θα μπορούσαν να διασφαλισθούν για την Αθήνα από τη συμμετοχή της σε μια σειρά μεγάλων διεθνών έργων ενεργειακής υποδομής και συγκεκριμένα των αγωγών πετρελαίου και φυσικού αερίου που θα μετέφεραν ρωσικούς και κασπιανούς υδρογονάνθρακες προς την Ελλάδα και την Ε.Ε όπως και -πιο μεσοπρόθεσμα- των σχεδίων εξαγωγής των αναπτυσσόμενων αποθεμάτων αερίου της Κύπρου και του Ισραήλ μέσω Ελλάδος στην Ε.Ε.. Τα προσδοκώμενα γεωπολιτικά οφέλη μπορούν να κωδικοποιηθούν από την επιδίωξη:

(α) αναβάθμισης του περιφερειακού ρόλου της Ελλάδος στη Βαλκανική και την ευρύτερη περιοχή της Μαύρης Θάλασσας ως πύλης εισόδου και ασφαλούς διαμετακόμισης των μετασοβιετικών ροών υδρογονανθράκων προς την Ε.Ε.,

(β) εξισορρόπησης του τουρκικού επιχειρήματος ότι η Τουρκία αποτελούσε το μοναδικό εγγυητή της ενεργειακής ασφάλειας της Ε.Ε. και μείζων ενεργειακό κόμβο χάρις τον έλεγχο της επί των Στενών και της κατασκευής του πετρελαιαγωγού Μπακού-Τζεϋχάν (εφεξής Baku-Tbilisi-Ceyhan / BTC). Σύμφωνα με αυτή τη λογική των «ισοδύναμων εξισορροπήσεων» εάν η Τουρκία ήλεγχε την κατάληξη του BTC η Ελλάδα θα ήλεγχε την κατάληξη του Μπουρκάς-Αλεξανδρούπολη, ενώ η συμμετοχή της Ελλάδος στο σχέδιο South Stream και την πολιτική του Νοτίου Διαδρόμου (είτε μέσω ITGI είτε μέσω TAP) θα εξισορροπούσε τον έλεγχο της Τουρκίας επί των αζερικών εξαγωγών αερίου και του αγωγού South Caucasus Pipeline (SCP) που ενώνει το Μπακού με το Ερζουρούμ μέσω Τυφλίδος.

(γ) ενδυνάμωση της στρατηγικής ισχύος του Κυπριακού Ελληνισμού και εμβάθυνσης του ρόλου της Κύπρου στον σκληρό πυρήνα της Ε.Ε. και της Ευρωζώνης κατά τρόπο που θα εξισορροπούσε τη στρατιωτική περιφερειακή υπεροπλία της Τουρκίας, καθιστώντας περισσότερο εφικτό έναν βιώσιμο και δίκαιο διακανονισμό του Κυπριακού προβλήματος.

(δ) ουσιαστικής εμπέδωσης του αναπτυσσόμενου -μετά το επεισόδιο του Mavi Marmara (Ιούνιος 2010)- ελληνο-ισραηλινού άξονα ο οποίος, εφόσον αναδεικνυόταν η Κύπρος σε σημαντικό διαμετακομιστικό κέντρο για την εξαγωγή ισραηλινού αερίου στην Ευρώπη, θα μπορούσε να εδραιώσει την αποτρεπτική ικανότητα της Λευκωσίας σε γεωστρατηγικό επίπεδο υπό τριπλή Ελλαδική, Ισραηλινή και Ευρωπαϊκή εγγύηση.

## Προς Μια Αναθεώρηση Στρατηγικής υπό το Πλαίσιο της Κρίσης

Το περιγραφέν σύστημα ενεργειακής πολιτικής ασφαλείας που αναλύθηκε εν συντομία και που κατά κύριο λόγο επεδίωκε τη μεγιστοποίηση της διαφοροποίησης των εισαγωγικών πηγών υδρογονανθράκων με την παράλληλη διατήρηση κρατικών μονοπωλίων στην εσωτερική αγορά αερίου και ηλεκτρισμού δεν είναι πλέον βιώσιμο. Η μαστιζούσα δημοσιονομική κρίση έχει μεταβάλλει άρδην το διεθνές και εσωτερικό περιβάλλον μέσα στο οποίο πρέπει να επανακαραχθεί η ελληνική ενεργειακή πολιτική ασφαλείας σε τρεις βασικούς άξονες:

(I) την μείωση της εισαγωγής Υ/Α μέσω της αύξησης της εγχώριας παραγωγής,

(II) την πλήρη αποκρατικοποίηση της εγχώριας ενεργειακής βιομηχανίας με την εξαίρεση των δικτύων μεταφοράς αερίου και ηλεκτρισμού όπου το κράτος πρέπει να διατηρήσει ένα ελάχιστο 33% (blocking minority) έτσι ώστε να εγγυηθεί τη συνέχιση της διαχειριστικής αμεροληψίας του συστήματος και

(III) τη διαφοροποίηση των εισαγωγών Υ/Α από περιοχές, όπως η Ν.Α. Μεσόγειος και η Υπερκαυκασία, όπου μπορούν να προκύψουν απτά γεωστρατηγικά οφέλη για τον Ελληνισμό (Κύπρος) αλλά και να

προσελκυθούν άμεσες ξένες επενδύσεις στην Ελλάδα (ιδίως μέσω της υλοποίησης του Δι-Αδριατικού Αγωγού/TAP και του Νοτίου Κλάδου του South Stream).

(I) Όπως προαναφέρθη ως πρωτεύουσα προτεραιότητα της επανακάραξης αυτής θα πρέπει να τεθεί η μείωση της εισαγωγής Υ/Α μέσω της επιτάχυνσης των διαδικασιών έρευνας και παραγωγής Υ/Α στο σύνολο της ελληνικής επικράτειας και κατά προτεραιότητα εντός των ορίων της ελληνικής οικονομικής υφαλοκρηπίδας των 220.000 χλμ<sup>2</sup>, όπως αυτή ορίστηκε με το Ν.4001/2011. Αν και ουδέποτε ήταν σόφρων για μια χώρα να καταναλίσκει περίπου το 5% του Α.Ε.Π. της για την εισαγωγή πετρελαίου και φυσικού αερίου, για την Ελλάδα του 2012 μια ετήσια δαπάνη της τάξης των €10-12 δις για την κάλυψη των αναγκών μας σε υδρογονάνθρακες<sup>12</sup> αποτελεί υπό τις παρούσες συνθήκες πράξη οικονομικής αυτοκτονίας.

Την ώρα που Ελλάδα ετοιμάζεται να εφαρμόσει μια ακόμη δέσμη δρακόντιων μέτρων δημοσιονομικής προσαρμογής ύψους €18,8δις για την περίοδο 2013-2016, η οποιαδήποτε ελάφρυνση του κόστους εισαγωγής Υ/Α μέσω της αύξησης της εγκώριας παραγωγής θα αποτελούσε κυριολεκτικώς μια πράξη εθνικής σωτηρίας, η οποία πρέπει να εξυπηρετηθεί σε ανώτατο κυβερνητικό επίπεδο μέσω της θεσμοθέτησης ενός Συντονιστή Ενεργειακής Στρατηγικής (ΣΥΝΕΣ), ενός «ενεργειακού τσάρου» ο οποίος θα εδρεύει στο Γραφείο του Πρωθυπουργού (Π/Θ) με αρμοδιότητες *συντονισμού* του κυβερνητικού έργου και προώθησης των προτεραιοτήτων της ενεργειακής ατζέντας του Π/Θ έναντι των συναρμόδιων υπουργείων.

Ο συντονιστής αυτός θα πρέπει να εποπτεύει την όλη διαδικασία ερευνών και παραχωρήσεων με την ίδια ακριβώς ζέση που το Γραφείο του Π/Θ και των Υπουργών Ανάπτυξης και Οικονομικών παρακολουθούν το έργο του Ταμείου Αποκρατικοποιήσεων (ΤΑΙΠΕΔ), έτσι ώστε να επισπευσθεί η όλη διαδικασία η οποία έχει συγκεντρώσει σημαντικό διεθνές ενδιαφέρον και σε ότι αφορά το διαγωνισμό για την εκτέλεση των σεισμικών ερευνών (που έκλεισε τον Απρίλιο του 2012) και σε ότι αφορά το διαγωνισμό (που έκλεισε τον Ιούλιο του 2012) των τριών πεδίων που είχαν εκχωρηθεί την περίοδο 1999-2000 στα Ιωάννινα, στον Πατραϊκό Κόλπο και (δευτερευόντως) το Κατάκωλο.

Χωρίς την εκτέλεση σεισμικών ερευνών θα συνεχίσουμε στην ουσία να είμαστε τυφλοί σε ότι αφορά το μεγαλύτερο μέρος της ορισθείσης υφαλοκρηπίδος μας, ιδίως στην πολλά υποσχόμενη περιοχή νοτίως της Κρήτης, ενώ χωρίς την επιτυχή εκχώρηση των ανωτέρω πεδίων δεν θα μπορέσουμε να διατηρήσουμε ενεργό το διεθνές ενδιαφέρον όταν ενδεχομένως προκύψουν αισιόδοξες ενδείξεις ύπαρξης Υ/Α από τις σεισμικές έρευνες της PGS στο Λιβικό και το Ιόνιο πέλαγος. Υπό συνθήκες έκτακτων αναγκών δεν έχουμε πλέον καμία πολυτέλεια να εγκαταλείψουμε την πολύτιμη δουλειά που έγινε μετά τον Ιούνιο του 2011 στη συνήθη αδράνεια. *Για αυτό ακριβώς το λόγο δημιουργεί ιδιαίτερο προβληματισμό η μη-στελέχωση (σ.σ. Νοέμβριος 2012) της Ε.Δ.Ε.Υ. 18 περίπου μήνες μετά τη σύστασή της.*

Εντός των ανωτέρω 220.000 χλμ<sup>2</sup> του Ν.4001/2011 η Ελλάδα πρέπει να προχωρήσει χωρίς τον παραμικρό διπλωματικό δισταγμό επιταχύνοντας το δυνατόν συντομότερο την ολοκλήρωση των σεισμικών από την ανάδοχο νορβηγική εταιρεία εντός του ά εξαμήνου του 2013 *έτσι ώστε να γίνει ο πρώτος γύρος εκχωρήσεων με βάση τα νέα δεδομένα σε Ιόνιο και Λιβικό μέσα στο 2014.* Η Αθήνα πρέπει παράλληλα να συνεχίσει τη διαδικασία των διμερών διαπραγματεύσεων για την οροθέτηση ΑΟΖ (Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης) με την Αίγυπτο, τη Λιβύη, την Αλβανία και την Κύπρο,<sup>13</sup> έτσι ώστε να υπάρξει το απαραίτητο πλαίσιο για την έρευνα Υ/Α και σε περιοχές που βρίσκονται και εκτός της *υπάρχουσας* ελληνικής ζώνης κυριαρχίας των 220.000 χλμ<sup>2</sup>. Υπάρχει άλλωστε σχετικό εκπεφρασμένο ενδιαφέρον από πλευράς των ενεργειακών εταιριών του Ομίλου Delek για πεδία που ενδεχομένως βρίσκονται στα όρια μιας μελλοντικής έλλαδο-αιγυπτιακής ΑΟΖ.

<sup>12</sup> “Γιάννης Μανιάτης: Προανήγγειλε Νέους Διαγωνισμούς για Έρευνες Υ/Α”, *Energy Focus*, 24/02/2012.

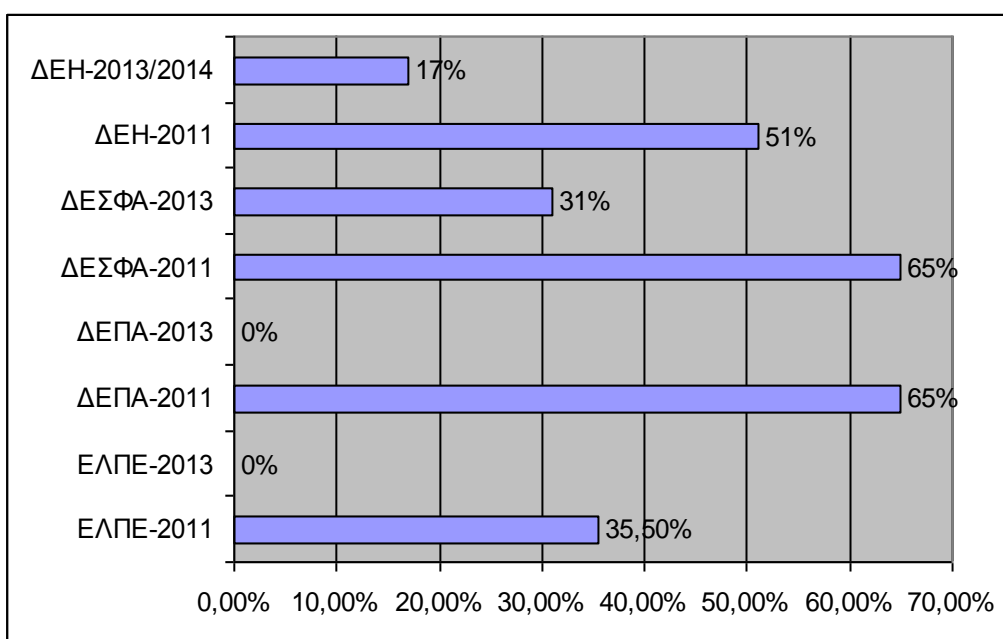
<sup>13</sup> Γιάννης Βαληνάκης, «Το Σχέδιο Ελλάς επί Τέσσερα», <http://www.foreignaffairs.gr>, 12/06/2012.



(II) Η δεύτερη προτεραιότητα μιας αναθεωρημένης ενεργειακής στρατηγικής σχετίζεται με την ικανότητα της Ελλάδος να συνειδητοποιήσει ότι εφεξής ο ρόλος του κράτους θα περιοριστεί εξ ανάγκης σε αυστηρώς εποπτικό, ρυθμιστικό και αδειοδοτικό ρόλο σε ότι αφορά το σύνολο του ενεργειακού συστήματος της χώρας. Μολονότι αυτό έχει ήδη συμβεί στο μεγαλύτερο βαθμό στο επίπεδο των ΕΛ.ΠΕ μετά την ιδιωτικοποίησή τους από την Pan European του Ομίλου Λάτση κατά την περίοδο 2001-2007, η κινητήριος δύναμη για την έρευνα και παραγωγή Υ/Δ όπως και την εμπορία/εισαγωγή πετρελαίου, φυσικού αερίου και ηλεκτρισμού θα προέλθει εφεξής από την ιδιωτική πρωτοβουλία.

Το σύνολο σχεδόν των κεφαλαίων που θα απαιτηθούν για την επίτευξη του κυρίαρχου στόχου της προτεινόμενης στρατηγικής δεν μπορούν παρά να προέλθουν από ιδιωτικά κεφάλαια εντός και εκτός Ελλάδος, την ώρα που η πολιτική ενίσχυση των Α.Π.Ε. εξακολουθεί να επιδοτείται (και πρέπει να εξακολουθήσει να επιδοτείται ως ένα βαθμό) από τον έλληνα φορολογούμενο μέσω του ειδικού τέλους Α.Π.Ε. και άλλων έμμεσων επιδοτήσεων σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο. Η βιομηχανία έρευνας/εκμετάλλευσης Υ/Α δεν πρόκειται να κοστίζει ούτε μισό ΕΥΡΩ στον έλληνα φορολογούμενο αλλά μπορεί να προσφέρει μακροπροθέσμως στη χώρα σημαντικά πλεονεκτήματα ύψους πολλών δις και σε ότι αφορά την εισροή ξένων επενδύσεων και σε ότι αφορά τη μείωση του κόστους των πετρελαϊκών εισαγωγών. Όπως καταδεικνύει και η ακόλουθη διαφάνεια η κρατική συμμετοχή στους στρατηγικούς τομείς της ενεργειακής αγοράς πρόκειται να περιοριστεί μόλις στο 31% του ΔΕΣΦΑ, ενώ επιδιώκεται από την τρικοματική κυβέρνηση Ν.Δ.-ΠΑ.ΣΟΚ-ΔΗΜ.ΑΡ. η πλήρης εκχώρηση της κρατικής συμμετοχής και στα ΕΛΠΕ και στη ΔΕΠΑ.

Κρατική Συμμετοχή στις Στρατηγικές Ενεργειακές ΔΕ.ΚΟ 2011-2013/14<sup>14</sup>



Πέραν ωστόσο του επιπέδου παραγωγής και εμπορίας ενέργειας πρέπει να καταστεί σαφές ότι και το σύνολο της ελληνικής διπλωματίας των αγωγών βασίζεται επίσης στην πρωτοβουλία του ιδιωτικού τομέα και τη διασφάλιση συμμετοχής ελληνικών ιδιωτικών επιχειρήσεων στα μεγάλα δίκτυα μεταφοράς υδρογονανθράκων που επιδιώκουμε να διέλθουν και μέσα από την Ελλάδα. Στην περίπτωση του πετρελαιαγωγού Μπουργκάς-

<sup>14</sup> Το ποσοστό ιδιωτικοποίησης της ΔΕΗ αναγράφεται στην απόφαση του πλαισίου ιδιωτικοποίησης του Μεσοπρόθεσμου Προγράμματος Ν.3985/2011, (ΦΕΚ Α 151/ 01/07/2011). Ιδέ και Ι.Ε.Α./2011, ό.π., σελ.24.

Αλεξανδρούπολη (εφεξής ΒΑΡ) αυτό ήταν εμφανές ήδη από το 2008 όταν η κρατική συμμετοχή στην κοινοπραξία της Trans-Balkan που θα κατασκεύαζε τον αγωγό περιορίστηκε μόλις στο 1% από το συνολικό 24,5% που βρίσκεται σε ιδιωτικά ελληνικά χέρια.

Στην περίπτωση των αγωγών του φυσικού αερίου αυτό κατέστη σαφές μετά τη διπλή απόρριψη τον Φεβρουάριο και τον Ιούνιο του 2012 του σχεδίου ITGI (Interconnector Turkey-Greece-Italy) από την κοινοπραξία που αναπτύσσει τη Β' φάση εκμετάλλευσης του πεδίου Shah Deniz, ενώ το ίδιο ίσχυε και για τη μετοχική σύνθεση των εταιριών που θα κατασκευάσουν τον Ελληνο-Βουλγαρικό διασυνδεδητήριο αγωγό IGB, όπου τα εμπορικά δικαιώματα της ΔΕΠΑ περιορίζονταν και πρό-κρίσης στο 1/3 της δυναμικότητας του αγωγού. Τέλος ενδεχόμενη ιδιωτικοποίηση του ΔΕΣΦΑ αλλάζει άρδην τα δεδομένα και στο κοινοπρακτικό σχήμα (South Stream Greece S.A.) που επιδιώκει να κατασκευάσει το ελληνικό τμήμα του αγωγού South Stream, μολονότι ήταν καταλυτικής σημασίας η συμμετοχή της Gazprom στο σχήμα κατά 50% ήδη από την περίοδο της Διακυβερνητικής Συμφωνίας του έργου (Απρίλιος 2008). Ο πρωταγωνιστικός ρόλος που πλέον θα διαδραματίσει ο ιδιωτικός τομέας στην ελληνική ενεργειακή πολιτική τόσο εντός Ελλάδος όσο και σε επίπεδο ενεργειακής διπλωματίας δημιουργεί μια σειρά προκλήσεων που καλείται να αντιμετωπίσει με επιτυχία η ελληνική κυβέρνηση:

(α) *Προσέλκυση Ενεργειακών Επενδύσεων από το Εξωτερικό:* Πέραν του ότι η πλειοψηφία της μελλοντικής παραγωγής Υ/Α θα στηριχθεί εκ των πραγμάτων σε επενδύσεις που θα έλθουν από το εξωτερικό, η προσέλκυση επενδύσεων στην ελληνική ενεργειακή βιομηχανία αλλά και την υλοποίηση της διπλωματίας των αγωγών έχει πολλαπλά ωφέλιμη σημασία σε περίοδο κρίσης καθώς δημιουργεί νέες θέσεις εργασίας, αυξάνει μεσοπρόθεσμα τα κρατικά έσοδα και πρωτίστως μεταβάλλει την κίβδηλη διεθνή εικόνα της Ελλάδος ως μιας τριτοκοσμικής «ευρωπαϊκής» χώρας υπό χρεοκοπία. Η υλοποίηση π.χ. μίας επένδυσης ύψους €1.5 δις στη Βόρεια Ελλάδα από την κοινοπραξία TAP θα έχει πολύ μεγαλύτερες ευεργετικές επιπτώσεις για τη χώρα μας πέραν της καθαυτού επένδυσης των €1.5 δις. Η πολιτική αυτή πρέπει να ακολουθηθεί και πέραν του πλαισίου των διεξαγόμενων ιδιωτικοποιήσεων σε βάση ad hoc έργων ενεργειακού ενδιαφέροντος στο πλαίσιο της υπάρχουσας επενδυτικής νομοθεσίας fast track με ενεργητικότερη την εμπλοκή του Υπουργείου Ανταγωνιστικότητας.

(β) *Ενίσχυση Εξωστρέφειας Ελληνικών Ενεργειακών Επιχειρήσεων ιδίως σε τομείς υψηλού γεωστρατηγικού οφέλους για την Ελλάδα:* Πέραν από το ρόλο των μεγάλων ενεργειακών ομίλων στο εσωτερικό της Ελλάδος μια σειρά από ελληνικές επιχειρήσεις αναπτύσσουν σημαντικές επενδυτικές πρωτοβουλίες στο εξωτερικό, ενώ μπορούν να διαδραματίσουν καίριο ρόλο και στην υλοποίηση της διπλωματίας των αγωγών μέσω π.χ. της συμμετοχής τους στον αγωγό TAP, τη συμμετοχή τους στους διαγωνισμούς εκχωρήσεων των πεδίων της Κύπρου, της Αιγύπτου, του Μαυροβουνίου και μελλοντικά του Λιβάνου, τη συμμετοχή τους στην κατασκευή των υποδομών εξαγωγής αερίου της Κύπρου και τη συγκρότηση στρατηγικών συνεργασιών με αραβικές ή/και ισραηλινές εταιρίες σε όλο το φάσμα του ενεργειακού επιχειρείν.

(γ) *Προσπάθεια διατήρησης της πλειοψηφίας της ελληνικής ενεργειακής βιομηχανίας σε ελληνικά ιδιωτικά χέρια υπό τη μορφή -κατά προτεραιότητα- ελλαδο-ευρωπαϊκών κοινοπραξιών:* Η αναγκαστική ιδιωτικοποίηση της ελληνικής ενεργειακής βιομηχανίας δεν συνεπάγεται υποχρεωτικά ότι το σύνολο των ενεργειακών υποδομών ή παραγωγικών μονάδων της Ελλάδος θα περάσουν ή πρέπει να περάσουν σε μη-ελληνική ιδιοκτησία. Παρά το γεγονός ότι ευρωπαϊκές εταιρίες έχουν θεωρητικά τον πρώτο λόγο ενδιαφέροντος για τα λεγόμενα «φιλέτα» του εγχώριου ενεργειακού συστήματος δεν συνεπάγεται ότι αυτά τα «φιλέτα» θα πωληθούν ή πρέπει να πωληθούν σε ευρωπαϊκές εταιρίες. *Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η τελική*

τετράδα των υποψηφίων αγοραστών της ΔΕΠΑ, όπου με την εξαίρεση της M&M (Mytilineos & Motor Oil) Gas, δεν υπάρχει η παρουσία καμίας ευρωπαϊκής εταιρίας.<sup>15</sup>

Προτεραιότητα της ελληνικής κυβέρνησης θα πρέπει σε κάθε περίπτωση να είναι η διασφάλιση της παρουσίας ελληνικών ενεργειακών ομίλων στον καταμερισμό της ισχύος της μετα-μνημονιακής περιόδου -σε επίπεδο του 1/3- ιδίως εάν κάτι τέτοιο θα μπορούσε να επιτευχθεί σε συνεργασία με μια μεγάλη διεθνή ή ευρωπαϊκή εταιρία. Η πώληση π.χ. της ΔΕΠΑ ή του ΔΕΣΦΑ σε ένα ελληνο-ευρωπαϊκό ή ελληνο-ρωσικό consortium ή η αγορά του 35,5% των ΕΛΠΕ από μια ελληνο-αραβική κοινοπραξία αποτελούν απολύτως βιώσιμες επιλογές που θα διασφαλίσουν τη διατήρηση ενός μεγάλου μέρους της μεταμνημονιακής ενεργειακής μας βιομηχανίας σε εταιρίες που γεννήθηκαν στην Ελλάδα, μπορούν να φορολογηθούν στην Ελλάδα και μπορούν να επενδύσουν στην Ελλάδα.

(δ) *Διοικητική Αναδιάρθρωση*: Προκειμένου να επιτευχθούν οι ανωτέρω στόχοι η ελληνική κυβέρνηση πρέπει να μεταβάλλει τον τρόπο λειτουργίας της έτσι ώστε να μειώσει τις γραφειοκρατικές διαδικασίες και να δημιουργήσει συνθήκες τακτικού συντονισμού τόσο μεταξύ των συναρμόδιων υπουργείων όσο και μεταξύ του κράτους και των επιχειρήσεων υπό την εποπτεία του Π/Θ Συντονιστή Ενεργειακής Στρατηγικής.

Αυτή τη στιγμή ο συντονισμός της πολιτικής σε θέματα ενεργειακής διπλωματίας μεταξύ του ΥΠΕΞ και του ΥΠΕΚΑ επαφίεται στον πατριωτισμό ορισμένων ευαισθητοποιημένων υπηρεσιακών παραγόντων αλλά εκτιμάται ότι δεν επαρκεί για να συντονίσει αποτελεσματικά το σύνολο της προτεινόμενης ενεργειακής στρατηγικής. Στο πλαίσιο αυτό κρίνεται απαραίτητη η συμμετοχή στο εν λόγω σχήμα υπηρεσιακών παραγόντων του Υπουργείου Ανάπτυξης & Ανταγωνιστικότητας, προκειμένου να δοθεί η απαραίτητη έμφαση στον τομέα της προσέλκυσης ξένων επενδύσεων αλλά και της επιχειρηματικής εξωστρέφειας των ελληνικών ενεργειακών ομίλων.

Το εν λόγω δι-υπουργικό όργανο προτείνεται να συγκαλείται σε τριμηνιαία βάση στο Γραφείο του Π/Θ με τη συμμετοχή του Προέδρου της Ρ.Α.Ε. (Ρυθμιστικής Αρχής Ενέργειας) και των Υπουργών ΥΠΕΞ, ΥΠΑΝ και ΥΠΕΚΑ και να υποβοηθείται από μόνιμες επιτροπές έργου υπηρεσιακών παραγόντων και εμπειρογνομόνων που θα συγκαλούνται σε τακτικότερη βάση. Προτείνεται εν προκειμένω η συγκρότηση τριών υποεπιτροπών κατ'αναλογία των τριών βασικότερων τομέων ενέργειας (πετρέλαιο, φυσικό αέριο, ηλεκτρισμός/ΑΠΕ).

Παράλληλα προκειμένου να δοθεί και η πρόπευσα προσοχή στην ελληνική ενεργειακή επιχειρηματικότητα προτείνεται η σύσταση Ανώτατου Επιχειρηματικού Ενεργειακού Συμβουλίου το οποίο θα θεσμοθετήσει την τακτική επαφή κάθε 4 φορές το χρόνο του Πρωθυπουργικού Συντονιστή Ενεργειακής Στρατηγικής και των ελληνικών επιχειρηματικών ομίλων έτσι ώστε να λαμβάνονται σε ανώτατο κυβερνητικό/ρυθμιστικό επίπεδο υπόψιν οι επιδιώξεις, στρατηγικές και δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι ελληνικοί όμιλοι τόσο εντός όσο και εκτός Ελλάδος. Στο συμβούλιο αυτό προτείνεται να συμμετάσχουν πέραν από τον Πρόεδρο της Ρ.Α.Ε. και οι Υπουργοί Εξωτερικών, Ενέργειας και Ανάπτυξης.

(III) *Η τρίτη προτεραιότητα της προτεινόμενης ενεργειακής πολιτικής ασφαλείας σχετίζεται με την αναδιάρθρωση των προτεραιοτήτων της ενεργειακής μας διπλωματίας έτσι ώστε να διασφαλίζεται η διαφοροποίηση των εισαγωγών Υ/Α από περιοχές από τις οποίες (α) μπορούν να προκύψουν απτά γεωστρατηγικά οφέλη για τον Ελληνισμό, (β) να προσελκυσθούν άμεσες ξένες επενδύσεις στην Ελλάδα και (γ) να καλλιεργηθούν επενδυτικές ευκαιρίες για τους ελληνικούς ενεργειακούς ομίλους στις εν λόγω χώρες/περιοχές.*

Υπό το πρίσμα αυτό προτείνεται η ακόλουθη ανακατανομή προτεραιοτήτων:

<sup>15</sup> Οι υπόλοιποι τρεις υποψήφιοι αγοραστές της ΔΕΠΑ όπως ανακοινώθηκαν από το ΤΑΙΠΕΔ στις 6 Νοεμβρίου 2012, είναι οι ρωσικές Gazprom και Negusneft όπως και η αζερική SOCAR. Για το ΔΕΣΦΑ κατατέθηκε στο ΤΑΙΠΕΔ μόνο μια προσφορά από την κοινοπραξία της ΤΕΡΝΑ Ενεργειακή με το τσεχικό επενδυτικό Fund PPF.

**(1) Η Διασφάλιση της συμμετοχής της Ελλάδος στο Νότιο Διάδρομο μέσω της επικράτησης του σχεδίου TAP έναντι του σχεδίου Nabucco West**

Το ζωτικό ελληνικό ενδιαφέρον από τη συμμετοχή της χώρας μας στην κούρσα των αγωγών φυσικού αερίου του Νοτίου Διαδρόμου αποτελείτο:

(α) από την ανάγκη εξασφάλισης επιπρόσθετων ποσοτήτων μη ρωσικού αερίου μέσω αγωγών ώστε ν' αυξηθεί η διαφοροποίηση των εισαγωγών μας έναντι της Gazprom και

(β) από τη φιλοδοξία ανάδειξης της χώρας μας στη θέση ενός σημαντικού κόμβου μεταφοράς για το αζερικό αέριο προς την Ευρώπη. Από το 2003, οπότε προτάθηκε αρχικά ο ITGI, η λογική της συμμετοχής της ΔΕΠΑ στο έργο υποτέθηκε ότι θα εξασφάλιζε την επίτευξη αμφοτέρων των ανωτέρω στόχων.

Από τον Νοέμβριο του 2007, οπότε τέθηκε σε λειτουργία ο Αγωγός Διασύνδεσης Τουρκίας - Ελλάδας (Interconnector Turkey - Greece, ITG), επετεύχθη ο πρώτος στόχος της αύξησης των εισαγωγών μη ρωσικού αερίου μέσω μη ρωσικά ελεγχόμενων αγωγών. Η Ελλάδα, είτε μέσω της ΔΕΠΑ, ανεξαρτήτως της μορφής ιδιωτικοποίησής της, είτε μέσω της ΔΕΗ, της ΤΕΡΝΑ ή της Μ&Μ, μπορεί σε οποιαδήποτε στιγμή -και ανεξαρτήτως του τι θα συμβεί με τον Νότιο Διάδρομο- να εισάγει έως και 2,25 δκμ/έτ. επιπρόσθετου αερίου μέσω του ITG ώστε να καλύψει οποιαδήποτε μελλοντική αύξηση της κατανάλωσης έως το 2020 με μικρό κατ'ουσίαν κόστος.

Ακόμη και σε περίπτωση απώλειας του TAP έναντι του Nabucco West, ο οποίος επελέγη τον Ιούνιο του 2012 έναντι του σχεδίου SEEP,<sup>16</sup> η Ελλάδα πρέπει να διασφαλίσει ότι ελληνικές εταιρίες θα μπορέσουν να διεκδικήσουν ποσότητες αζερικού αερίου από τον Nabucco. Πρέπει ωστόσο να υπογραμμισθεί ότι κάτι τέτοιο θα είναι πολύ δύσκολο να επιτευχθεί πριν από τις αρχές της επόμενης δεκαετίας (2022/2023) καθώς τα 10 δκμ/ε της β' φάσης του Shah Deniz θα κατανεμηθούν κατά 40% μεταξύ των Βαλκανικών κρατών (Βουλγαρία, Ρουμανία, Ουγγαρία) που διατρέχει ο Nabucco με το υπόλοιπο 60% να φτάνει στο Baumgarten.

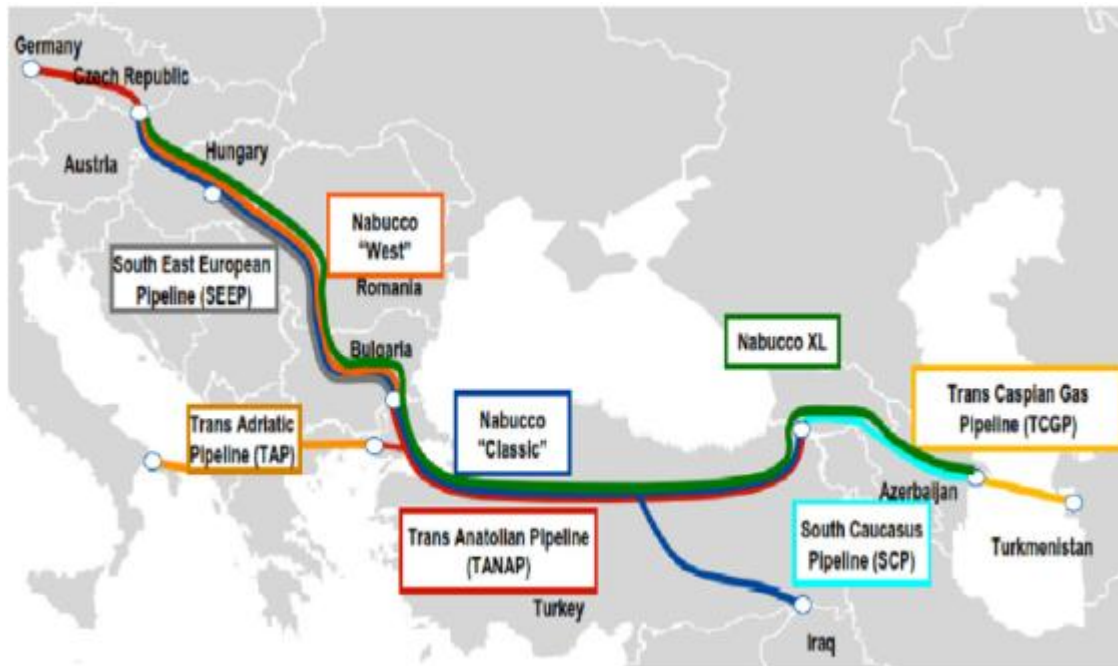
*Εάν η Ελλάδα θέλει να εισάγει περαιτέρω ποσότητες αερίου από το Αζερμπαϊτζάν πριν το 2022/23 (όταν εκτιμάται ότι θα εξαχθούν παραγωγές από πεδία πέραν του Shah Deniz 2), δεν έχει άλλη επιλογή από το να στηρίξει πάσει δυνάμει την υλοποίηση του TAP. Εάν επίσης η Ελλάδα ολοκληρώσει εγκαίρως (εντός του 2014) τον ελληνο-βουλγαρικό αγωγό IGB, θα είναι σε θέση να διευκολύνει τη μεταφορά 1 έως 1,5 δκμ/ε κασπιανού αερίου προς τη Βουλγαρία ή και βορειότερα, περιορίζοντας έτσι την απόλυτη εξάρτηση της Βουλγαρίας (και δευτερευόντως της Ρουμανίας και της Ουγγαρίας) από τις εισαγωγές ρωσικού αερίου που μεταφέρονται μέσω της Ουκρανίας.*

Από πλευράς υποδομών, για την επίτευξη αυτών των δύο βασικών στόχων, δεν χρειάζεται να κατασκευαστεί ούτε ο ελληνο-ιταλικός Ποσειδών ούτε ο TAP. Για την επίτευξη αυτών των στόχων το Ελληνικό Κράτος ή η ΔΕΠΑ δεν χρειάζεται να ξοδέψουν πάνω από €30-40 εκατομμύρια ώστε να καλυφθεί το μερίδιο της ΔΕΠΑ στον αγωγό IGB και το κόστος μίας οριακής αύξησης της μεταφορικής δυναμικότητας του ITG, σε περίπτωση όπου ελληνικές εταιρίες δεσμεύσουν για ίδιες ανάγκες ολόκληρη την πλεονάζουσα μεταφορική δυναμικότητα του ITG των 2,25 δκμ/έ. Σε διαφορετική περίπτωση οι μόνες εναλλακτικές πηγές εξαγωγίμου αερίου που θα μπορούσαν να υποκαταστήσουν την απώλεια των προσδοκώμενων επιπρόσθετων εισαγωγών από

<sup>16</sup> Αναλυτικότερα για την απόρριψη του σχεδίου SEEP (South East European Pipeline) και την επιλογή του Nabucco West, ιδέ, Gulmira Rzayeva & Theodoros Tsakiris, *Strategic Imperative: Azerbaijani Gas Strategy and the EU's Southern Corridor*, SAM Center for Strategic Studies under the President of Azerbaijan, SAM Review #5, (Baku: June 2012), pp.27-30.

το Αζερμπαϊτζάν εντός της τρέχουσας δεκαετίας<sup>17</sup> είτε θα προέλθουν από το Ιράν είτε θα προέλθουν από το κεντρικό Ιράκ. Πρέπει ωστόσο να ξεκαθαρισθεί ότι εάν προέλθουν οι εν λόγω ποσότητες αερίου θα προέλθουν προς τα τέλη της δεκαετίας και υπό την προϋπόθεση επίλυσης των σοβαρότατων πολιτικών εμποδίων που καθιστούν την περαιτέρω συζήτηση αξιοποίησης των εν λόγω πηγών, αντικείμενο ακαδημαϊκού προβληματισμού. Για αυτόν ακριβώς το λόγο η υποστήριξη του σχεδίου TAP έχει καταστεί «μονόδρομος» για τη διασφάλιση των ζωτικών ελληνικών συμφερόντων σε ότι αφορά την ευρωπαϊκή πολιτική του Νοτίου Διαδρόμου.

### Οι Εναλλακτικοί Αγωγοί του Νοτίου Διαδρόμου<sup>18</sup>



Source: RWE

Ο «μονόδρομος» αυτός ωστόσο προϋποθέτει την ανάληψη συγκεκριμένων δεσμεύσεων από την πλευρά των εταιριών που συμμετέχουν στο TAP ότι θα υπάρξει συμμετοχή τουλάχιστον μιας ελληνικών συμφερόντων επιχείρησης στο μετοχικό σχήμα της κοινοπραξίας, κάτι που αποτελεί και τη μοναδική διασφάλιση ότι η Ελλάδα θα διασφαλίσει επιπλέον ποσότητες αζερικού αερίου περί το 2018. Σε κάθε περίπτωση η ελληνική στάση υπέρ του TAP πρέπει να οριστικοποιηθεί εντός συγκεκριμένων πιεστικών ορίων καθώς η τελική επενδυτική απόφαση των εταιριών του Shah Deniz θα πρέπει να ληφθεί έως τον Ιούνιο του 2013 το αργότερο.

Ο δρόμος προς την επιτυχία του TAP δεν πρέπει να θεωρείται δεδομένος, παρά το γεγονός ότι αναγνωρίζεται από σχεδόν όλες τις εμπλεκόμενες πλευρές η ανωτερότητα του έργου έναντι του Nabucco West από εμπορική και τεχνική άποψη.<sup>19</sup> Η αδιάλειπτος υποστήριξη που έχει προσφέρει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στον Nabucco είναι και ο βασικός λόγος για τον οποίο η απουσία μιας διακυβερνητικής συμφωνίας μεταξύ Ελλάδος-Αλβανίας-Ιταλίας μπορεί να αποτελέσει την «αχίλλειο πτέρνα» του σχεδίου αφείνοντας εντελώς εκτός του Νοτίου Διαδρόμου την Ελλάδα. Αυτός ο κίνδυνος είναι υπαρκτός και ολοένα αυξανόμενος παρά το γεγονός ότι ο TAP είναι σαφώς εμπορικότερη επιλογή για τους εξαγωγείς του Shah Deniz δεδομένου ότι προσφέρει

<sup>17</sup> Σε ότι αφορά τις εισαγωγές αερίου μέσω αγωγών.

<sup>18</sup> Rzaevna & Tsakiris, ό.π., σελ.14.

<sup>19</sup> Συνεντεύξεις του συγγραφέα με στελέχη της κοινοπραξίας του Shah Deniz και του Διεθνούς Οργανισμού Ενέργειας.

κλιμακούμενη πρόσβαση σε σημαντικές αγορές τόσο στην Ιταλία και την Δυτική/Κεντρική Ευρώπη όσο και στα Δυτικά Βαλκάνια (μέσω του IAP) που μπορούν να απορροφήσουν πολύ περισσότερο από τα 10 δkm/ε των αζερικών εξαγωγών που θα είναι διαθέσιμες το νωρίτερο περί το 2023 απο πεδία παραγωγής πέραν του Shah Deniz 2.

Δεν είναι ακόμη σαφές πως θα διαμορφωθεί η τελική μετοχική σύνθεση του TAP με δεδομένη την πίεση της Ιταλικής και της Ελληνικής κυβέρνησης αναφορικά με την ανταλλαγή της υπογραφής της Διακυβερνητικής με τη συμμετοχή ελληνικών και ιταλικών εταιριών, αν και η ελληνική πλευρά εκτιμάται ότι θέτει και το επιπρόσθετο θέμα της μη-κύρωσης της συμφωνίας της ΑΟΖ από πλευρά των Τιράνων το 2009. Παρά το γεγονός ότι ο αγωγός TAP δεν διέρχεται από εκείνιες τις περιοχές της Ελληνο-Αλβανικής μεθορίου που η Αλβανία ενδεχομένως αμφισβητήσει ότι περιέχονται στην ελληνική κυριαρχία είναι πιθανό να υπάρξει ελληνική απαίτηση διασύνδεσης του ζητήματος του TAP με την επικύρωση της Ελληνο-Αλβανικής συμφωνίας του 2009.

Σε κάθε πάντως περίπτωση θα πρέπει να υπογραμμισθεί ότι το ζήτημα κύρωσης της Ελληνο-Αλβανικής συμφωνίας για την οροθέτηση της ΑΟΖ είναι ένα θέμα που μπορεί να διασυνδεθεί αμεσότερα και αποτελεσματικότερα με την προοδό των ενταξιακών διαπραγματεύσεων της Αλβανίας με την Ε.Ε. και τη ροή ευρωπαϊκών κονδυλίων προς τα Τίρανα. *Εάν σε τελική ανάλυση δεν κατασκευαστεί ο TAP η ελληνική διαπραγματευτική θέση έναντι της Αλβανίας για το ζήτημα της ΑΟΖ θα αποδυναμωθεί για τον επιπρόσθετο λόγο ότι οι αλβανικές εισαγωγές αερίου δεν θα διέρχονται πλέον μέσω Ελλάδος, όπως θα συμβεί σε περίπτωση κατασκευής του Δι-Αδριατικού αγωγού.*

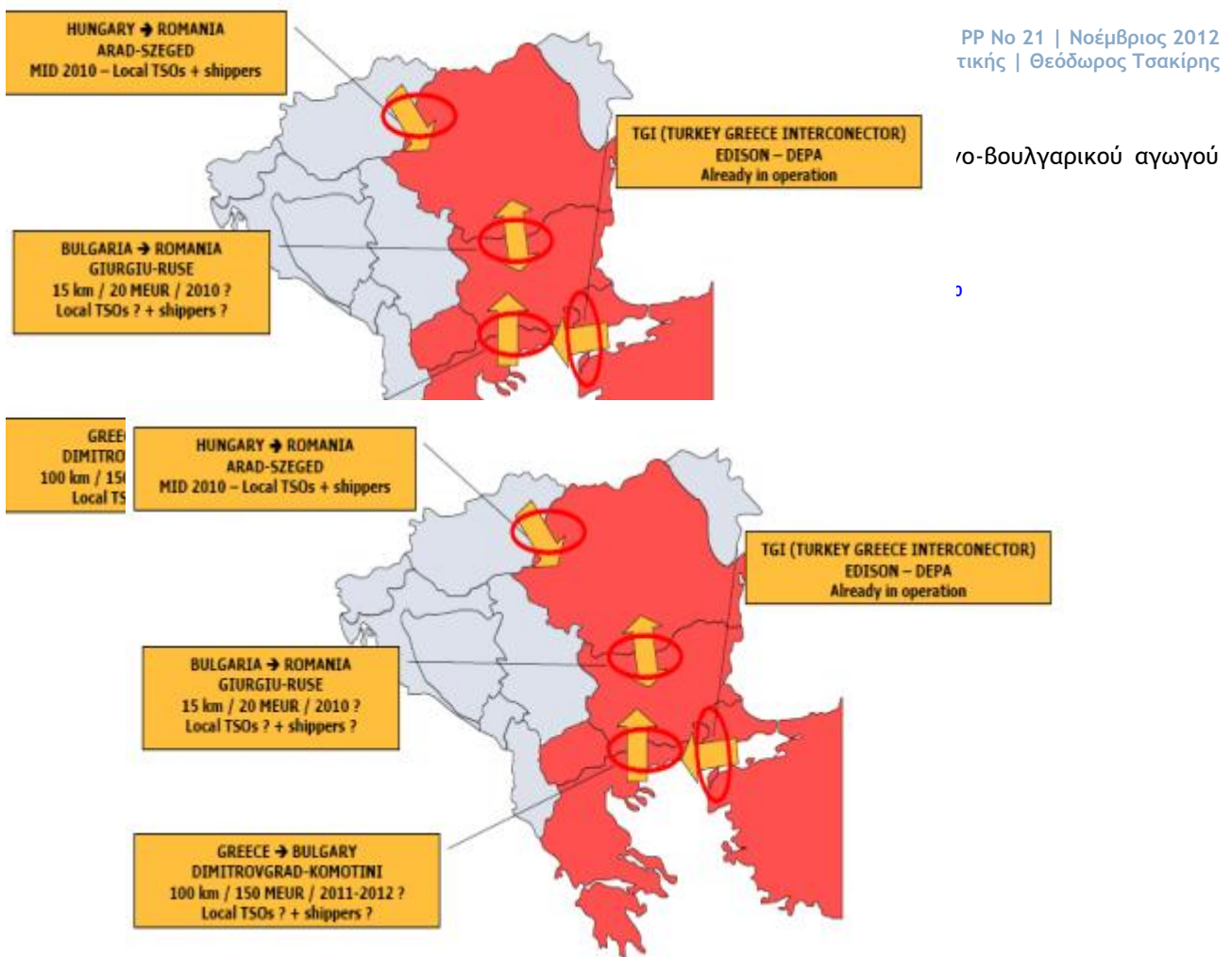
Η πρόσφατη υπογραφή του νέου διμερούς πλαισίου συνεργασίας της Ελλάδος με την Ιταλία (Αύγουστος 2012) αλλά και του τριμερούς συνυποσχετικού μνημονίου συναντίληψης Ελλάδος-Ιταλίας-Αλβανίας (Σεπτέμβριος 2012) αναφορικά με την από κοινού απόφασή τους να υποστηρίξουν τον Δι-Αδριατικό Αγωγό, αποτελεί το πρώτο σημαντικό βήμα στρατηγικής αναπροσαρμογής που επιχειρεί η χώρα μας. Ερωτηματικό παραμένει εάν ο ρυθμός της εν λόγω αναπροσαρμογής επαρκεί για να διασφαλίσει την επικράτηση του TAP με δεδομένα τα ασφυκτικά χρονικά περιθώρια που έχουν θέσει οι εταίροι του Shah Deniz για τη λήψη της τελικής επενδυτικής τους απόφασης τον Ιούνιο του 2013. Το επόμενο και σαφώς κρισιμότερο βήμα, για το οποίο οι διαπραγματεύσεις έχουν ήδη ξεκινήσει και το οποίο ενδέχεται να ολοκληρωθεί σε διάστημα ολίγων μηνών, είναι η υπογραφή της τριμερούς συμφωνίας διέλευσης μεταξύ Ελλάδος-Αλβανίας-Ιταλίας.

***(2) Η ταχύτερη ολοκλήρωση του Ελληνο-Βουλγαρικού αγωγού έως τις αρχές του 2014 και η αξιοποίηση των βορειότερων Βαλκανικών Διασυνδετήριων Αγωγών (Βουλγαρίας-Ρουμανίας-Ουγγαρίας-Σερβίας) έτσι ώστε να εξαχθεί μέσω Ρεβουθούσας στην Κεντρική Ευρώπη πρωτίστως αραβικό και δευτερευόντως κυπριακό ή/και ισραηλινό Υ.Φ.Α. (Υγροποιημένο Φυσικό Αέριο).***

Αν και μέχρι σήμερα η κατασκευή του Ελληνο-Βουλγαρικού αγωγού είχε θεωρηθεί ως αναπόσπαστο τμήμα του σχεδίου ITGI η κατάρρευση του ITGI σε ότι αφορά τη διεκδίκηση διαμετακόμισης αερίου από το Αζερμπαϊτζάν επιβάλλει την μετατροπή του IGB στην αιχμή του δόρατος της ελληνικής διπλωματίας των αγωγών αερίου στη Βαλκανική, *ασχέτως του πως θα καταλήξει ο ανταγωνισμός μεταξύ του TAP και του Nabucco West.*

Η νέα προτεραιότητα που πρέπει να δοθεί στον IGB ουσιαστικά επιδιώκει να ξαναφέρει το σχέδιο πίσω στην αρχική βάση σχεδιασμού του όπως αυτός ολοκληρώθηκε το 2008-2009 ο οποίος επεδίωκε -παράλληλα με την ενίσχυση της υποψηφιότητας του ITGI- την ανάδειξη του IGB σε τροδοφόρη της Ν.Α. Ευρώπης με αραβικό Υ.Φ.Α.

Δεδομένου ότι ο I.G.B. θα ενώνεται, μέσω αντιστοίχων διασυνδέσεων της Βουλγαρίας με τα εθνικά δίκτυα μεταφοράς αερίου της Ρουμανίας (IBR), της Σερβίας (IBS) της Ουγγαρίας (IRH), το περιθώριο εμπορικών ευκαιριών για τους Άραβες εξαγωγείς L.N.G. αυξάνεται σημαντικά και θα μπορεί να καλύπτει τις ανάγκες όλης της περιοχής από το Αιγαίο έως και τη Βαλτική, καθώς υφίστανται σχέδια κατασκευής ή και επέκτασης



Η Ελλάδα ήδη διαθέτει την αναγκαία υποδομή για να υποστηρίξει ένα τέτοιο εμπορικό εγχείρημα μέσω του τερματικού σταθμού επαναεριοποίησης L.N.G. στη Ρεβυθούσα, ο οποίος σήμερα λειτουργεί σε λιγότερο από το 40% της τεχνικής του δυναμικότητας.<sup>21</sup> Ο δυνητικός πρωταγωνιστικός ρόλος των υποδομών Υ.Φ.Α. της Ελλάδος σε συνδυασμό με τον I.G.B. και τους υπόλοιπους διασυνδεδετούς αγωγούς φυσικού αερίου, όπως και το δυνητικό ειδικό τους βάρος για την προώθηση των στόχων της Στρατηγικής του Νοτίου Διαδρόμου της Ε.Ε., έχει υπογραμμιστεί ήδη από το 2009 εκ μέρους του τέως συντονιστή της Ε.Ε. για την πολιτική του Νοτίου Διαδρόμου και πρώην υπουργό Εξωτερικών της Ολλανδίας Jozias Van Aartsen. Στην πρώτη Έκθεση προόδου του συντονιστή που δημοσιεύθηκε τον Φεβρουάριο του 2009, ο Van Aartsen αναφέρει χαρακτηριστικά ότι «εκτός από την προτεραιότητα που δίνει τώρα η πολιτική του Νοτίου Διαδρόμου στην Τουρκία, θα πρέπει να συμπεριλάβουμε στη στρατηγική μας, την ανάπτυξη του [δυναμικού] Υ.Φ.Α. της Αιγύπτου και του Κατάρ, τη διασύνδεσή του με το Krk στην Κροατία και την Κωνσταντζα στη Ρουμανία, ενώ θα πρέπει να δώσουμε μεγαλύτερη έμφαση στην ένωση της Κύπρου, της Κρήτης και της Ελλάδας ως μιας ενιαίας αλυσίδας εξαγωγών [με απώτερο] στόχο την ανάδειξη της Ελλάδος ως περιφερειακού κόμβου που θα εισάγει αέριο από το Νότο, τη Βόρεια Αφρική, [τον Περσικό Κόλπο] και την περιοχή της Κασπίας τροφοδοτώντας με προϊόντα ενεργειακής ασφάλειας τα βόρεια σύνορά της και την Κεντρική Ευρώπη».<sup>22</sup>

<sup>20</sup> Rosen Simitchiev, *The Balkans As a Corridor of Energy Supplies to Europe - The Transit Countries: Contribution and Role of Bulgaria*, παρουσίαση στο 3d South East Europe Energy Dialogue, Thessaloniki, 18/06/2009, σελ.8.

<sup>21</sup>

[http://www.desfa.gr/files/upiresies\\_metaforas/2012/Ιστορικά%20στοιχεία%20Χρήσης%20Δυναμικότητας%20Αεριοποίησης%20ΥΦΑ/Ιστορικά%20στοιχεία%20ΥΦΑ\\_07-12.pdf](http://www.desfa.gr/files/upiresies_metaforas/2012/Ιστορικά%20στοιχεία%20Χρήσης%20Δυναμικότητας%20Αεριοποίησης%20ΥΦΑ/Ιστορικά%20στοιχεία%20ΥΦΑ_07-12.pdf)

<sup>22</sup> Jozias Van Aartsen, European Coordinator, Activity Report: September 2007-February 2009 / Project of European Interest n° NG 3, Brussels, 04/02/2009, σελ.9-10.

Δεδομένου ότι όλοι οι ανωτέρω αγωγοί -συμπεριλαμβανομένου του Βουλγαρό-Σερβικού- θα έχουν ολοκληρωθεί έως τα τέλη του 2014/αρχές 2015, τίθεται το εξής κρίσιμο ερώτημα: ποια χώρα θα μπορέσει να γεμίσει και να γεμίσει άμεσα το υπό διαμόρφωση σύστημα αγωγών που μπορεί να συνδέσει το Αιγαίο με τα στρατηγικά αποθέματα της Ρουμανίας και της Ουγγαρίας, καλύπτοντας με αυτόν τον τρόπο μία από τις πάγιες αδυναμίες του ελληνικού ενεργειακού συστήματος ασφαλείας στον τομέα φυσικού αερίου, δηλ. την έλλειψη στρατηγικών αποθεμάτων ; Είναι πραγματικά αξιοσημείωτο αν όχι αξιοπερίεργο το γεγονός ότι η Βουλγαρία έχει εντοπίσει με πολύ μεγάλη ευκρίνεια και έχει καλλιεργήσει πριν από την Ελλάδα τον αναζητούμενο προμηθευτή ήδη από τον Απρίλιο του 2009.

Το σημαντικότερο αποτέλεσμα της Συνόδου Κορυφής της Σόφιας τον Απρίλιο του 2009, όπου υπογράφηκε και το Μνημόνιο Συνεργασίας Ελλάδος-Βουλγαρίας στο οποίο προβλεπόταν μεταξύ άλλων και ο IGB, είναι ότι έφερε μαζί σημαντικούς εξαγωγείς αερίου από τη Μέση Ανατολή όπως το Κατάρ και την Αίγυπτο με καταναλωτές ρωσικού αερίου στην Νότια και Ανατολική Ευρώπη που δεν διαθέτουν διέξοδο στη θάλασσα και επιθυμούν να πολλαπλασιάσουν τις εναλλακτικές εισαγωγές αερίου μειώνοντας την εξάρτησή τους από τη Ρωσία, την Ουκρανία και την Τουρκία.<sup>23</sup>

Η παρουσία του Εμίρη του Κατάρ για δεύτερη φορά σε λιγότερο από δύο εβδομάδες στη Σόφια αποτυπώνει την προτεραιότητα που δίνει το Κατάρ στην ανάγκη αμφισβήτησης της ρωσικής πρωτοκαθεδρίας στις αγορές φυσικού αερίου της Κεντρικής, Ανατολικής και Νοτιοανατολικής Ευρώπης ως απάντηση στην είσοδο της Ρωσίας στην παγκόσμια αγορά L.N.G. το Φεβρουάριο του 2009 και τη διείσδυσή της -μέσω της ανάπτυξης της Σαχαλίνης- σε παραδοσιακές για το Κατάρ αγορές όπως η Ιαπωνία και η Νότια Κορέα. Τα σχέδια αυτά που προφανώς φέρουν και την ευδιάκριτη αμερικανική υποστήριξη βρίσκονται ήδη σε εφαρμογή. Στις 15 Απριλίου 2009, η υπό κρατική ιδιοκτησία πολωνική εταιρεία Polskie Gornictwo Naftowe i Gazownictwo (PGNIG) υπέγραψε μία εικοσαετή συμφωνία-πλαίσιο με την Qatargas η οποία προβλέπει την προμήθεια της Πολωνίας με ένα εκατομμύριο τόνους LNG/έτος το 2014. Τα φορτία αυτά θα παρέχουν περίπου 1,4 δισεκατομμύρια κυβικά μέτρα αερίου/έτος ή περίπου το 6% της προβλεπόμενης ζήτησης φυσικού αερίου της Πολωνίας το 2014/15.

Ο τερματικός σταθμός του Świnoujście θα έχει αρχική δυναμικότητα εισαγωγών 2,5 ΔΚΜ/Ε που τελικά θα φτάσει τα 7,5 ΔΚΜ/Ε έτσι ώστε να καλύψει μέρος από τις ανάγκες των Βαλτικών κρατών. Σημειωτέον ότι και οι τρεις Βαλτικές Δημοκρατίες εισάγουν το 100% των αναγκών τους σε αέριο από τη Ρωσία. Το πολωνικό LNG ήταν το μοναδικό έργο LNG που εγκρίθηκε για χρηματοδότηση ύψους €80 εκατομμυρίων από το European Energy Programme for Recovery (EPR) τον Μάρτιο του 2009.<sup>24</sup> Το EPR εγγυάται επίσης και τη χρηματοδότηση έως 1/3 όλων των προαναφερθέντων διασυνδετήριων αγωγών, εκτός του Βουλγαρό-Σερβικού αγωγού που επίσης θα χρηματοδοτηθεί από την Ε.Ε. μέσω άλλων προγραμμάτων αλλά σε βαθμό ανάλογο με τη χρηματοδότηση των έργων του EPR.

*Η Ρεβουθούσα και μεσοπρόθεσμα η Καβάλα μπορούν να αποτελέσουν το νότιο ισοδύναμο του Świnoujście, ανοίγοντας έτσι τη Βαλκανική αγορά, καθώς και τις αγορές της Ουγγαρίας και της Ρουμανίας, σε εισαγωγές πρωτίστως αραβικού LNG. Ένα τέτοιο σχέδιο είναι πολύ περισσότερο «απειλητικό» για τη ρωσική θέση απ' ότι ο Nabucco ή ο ITGI για τον απλούστατο λόγο ότι η Μόσχα δεν μπορεί να παρεμποδίσει πολιτικά την επιθετική πολιτική του Κατάρ, καθώς δεν διαθέτει έναντι του τους ίδιους μόχλους γεωστρατηγικής πίεσης ή έλξης που διαθέτει έναντι του Τουρκμενιστάν, του Αζερμπαϊτζάν και δευτερευόντως της Τουρκίας.*

*Για αυτόν ακριβώς το λόγο προτείνεται να αναδειχθεί ως πρώτη προτεραιότητα της ελληνικής ενεργειακής διπλωματίας η διάνοιξη της Βαλκανικής πύλης του Υ.Φ.Α. προς την Ευρώπη με βάση την εδραίωση μιας στρατηγικής συνεργασίας Ελλάδος-Κατάρ. Ο λόγος είναι και πάλι προφανής καθώς το Καταρινό L.N.G. είναι*

<sup>23</sup> "Bulgaria And Qatar Discuss Aegean LNG Terminal", *MEE5*, 27 April 2009, σελ..9.

<sup>24</sup> "Qatar East Europe Foray", *World Gas Intelligence*, 22 April 2009.



απολύτως απαραίτητο για την εμπορική λειτουργία των Βαλκανικών Διασυνδεδητών Αγωγών Ελλάδος-Βουλγαρίας-Ρουμανίας-Ουγγαρίας περί το 2014/15.

Το Κατάρ, σε αντίθεση με την Αλγερία, την Αίγυπτο, τη Νιγηρία, το Ομάν, την Υεμένη αλλά και τις δυνητικές εξαγωγές από την Κύπρο και το Ισραήλ, είναι η μοναδική χώρα παραγωγός-εξαγωγός Υδροποιημένου Φυσικού Αερίου στον κόσμο η οποία μπορεί να τροφοδοτήσει ήδη από το 2014 το ευρωπαϊκό σχέδιο ομογενοποίησης των αγορών φυσικού αερίου Ελλάδος-Βουλγαρίας-Σερβίας-Ρουμανίας-Ουγγαρίας, 3-4 χρόνια πριν αρχίσει να ρέει προς την Ευρώπη αζερικό αέριο είτε μέσω του TAP είτε μέσω του Nabucco West.

Σε περίπτωση φυσικά που οι Καταρινοί δεν θελήσουν να αξιοποιήσουν την επενδυτική ευκαιρία που τους προσφέρεται, τότε η εν λόγω βαλκανική αγορά και το σύστημα των διασυνδεδητών αγωγών που θα έχουν αφετηρία τη Ρεβουθούσα, η Ελλάδα δεν έχει άλλη επιλογή από το να δώσει προτεραιότητα (α) είτε στις δυνητικές εξαγωγές ισραηλινού αερίου από τα πεδία Ταμάρ και Λεβιαθάν των οποίων η παραγωγή αναμένεται να ξεκινήσει αντίστοιχα το 2013 και το 2016 (κάτι λιγότερο πιθανόν δεδομένων των εσωτερικών ισραηλινών αντιδράσεων στο ενδεχόμενο εξαγωγής αερίου πριν από το 2018) είτε (β) στη διαμετακόμιση κυπριακού αερίου που και αυτό δεν πρόκειται να είναι διαθέσιμο πριν από το 2018.

**(3) Η ανάδειξη της Κύπρου σε τερματικό υδροποίησης ισραηλινού φυσικού αερίου και η παράλληλη προώθηση ελληνικών επενδύσεων σε όλους του τομείς της αναπτυσσόμενης κυπριακής αγοράς, συμπεριλαμβανομένης της διαμετακόμισης Κυπριακού αερίου προς την Ε.Ε. και της κάλυψης έως και του 1/3 των μακροπρόθεσμων ελληνικών εισαγωγών.**

Η πιστοποίηση τον Δεκέμβριο του 2011 της ύπαρξης 7 τρις κυβικών ποδών αερίου (περί τα 200 δkm) στο πεδίο Αφροδίτη από την αμερικανική εταιρία Noble αποτελεί ορόσημο για τη σύγχρονη οικονομική και πολιτική ιστορία του Κυπριακού Ελληνισμού αλλά και για την περιφερειακή ισχυροποίηση της Ελλάδος ως εγγυήτριας δύναμης του δεύτερου ελληνικού κράτους της Ε.Ε. για τον επιπρόσθετο λόγο ότι η πρόσδος της πορείας έρευνας/εκμετάλλευσης των κυπριακών Υ/Α επιδρά ευεργετικά στην αντίστοιχη προσπάθεια που έχει ξεκινήσει η χώρα μας μετά από δεκαπέντε περίπου χρόνια απραξίας. Η ανάκαλυψη της Αφροδίτης από μόνη της συνεπάγεται τη δραστική μείωση της κυπριακής εξάρτησης από το εισαγόμενο πετρέλαιο το οποίο και καλύπτει το 95% της συνολικής ενεργειακής κατανάλωσης της Κύπρου και το 99% της ηλεκτροπαραγωγής της.<sup>25</sup>

Σύμφωνα με εκτιμήσεις της ίδιας της Κυπριακής ΔΕΦΑ (Δημόσια Επιχείρηση Φυσικού Αερίου), η αύξηση της εγχώριας κατανάλωσης φυσικού αερίου αναμένεται να είναι δραματική μέσα στην επόμενη εικοσαετία καθώς το φυσικό αέριο θα αντικαταστήσει με γοργούς ρυθμούς τη χρήση του πετρελαίου και στην ηλεκτροπαραγωγή και στη βιομηχανία. Κάτι τέτοιο συνεπάγεται δις € σε κέρδη από την παραγωγή νέων μονάδων ηλεκτροπαραγωγής, από την κατασκευή νέων δικτύων μεταφοράς & διανομής αερίου, από την μη-πληρωμή προστίμων ρύπανσης λόγω αυξημένων εκπομπών CO<sub>2</sub> και κυρίως από την εξοικονόμηση πόρων από τη μειωμένη εισαγωγή πετρελαίου, παράμετροι οικονομικής ανάπτυξης από τις οποίες μπορούν να επωφεληθούν δεκάδες ελλαδικές επιχειρήσεις.

Δεδομένου δε ότι η κυπριακή ζήτηση αερίου αναμένεται να κυμανθεί περί τα 20 δις κ/μ για την περίοδο 2015-2030/35<sup>26</sup> η Αφροδίτη επαρκεί από μόνη της για να καταστήσει την Κύπρο εξαγωγό φυσικού αερίου μέσω της κατασκευής αγωγού που θα συνδέσει το υποθαλάσσιο πεδίο με ένα μελλοντικό σταθμό υδροποίησης που θα

<sup>25</sup> [http://www.iea.org/stats/pdf\\_graphs/CYTPESPI.pdf](http://www.iea.org/stats/pdf_graphs/CYTPESPI.pdf) για συμμετοχή πετρελαίου ως μέρος συνολικής ενεργειακής τροφοδοσίας και [http://www.iea.org/stats/pdf\\_graphs/CYELEC.pdf](http://www.iea.org/stats/pdf_graphs/CYELEC.pdf) για συμμετοχή πετρελαίου ως μέρος ηλεκτροπαραγωγής.

<sup>26</sup> “New Options Muddle Cyprus Gas Policy”, *World Gas Intelligence*, 16/02/2011 και παρουσίαση Κώστα Ιωάννου, Γενικού Διευθυντή ΔΕΦΑ, *Cyprus Energy Policy on Natural Gas*, 4<sup>th</sup> Economist Energy Summit, (Nicosia: 14 November 2011).

μπορούσε να κατασκευαστεί εντός του διευρυνόμενου Ενεργειακού Κέντρου στην περιοχή του Βασιλικού, 25 χλμ. ανατολικά της Λεμεσού.

Η ανακάλυψη της Αφροδίτης έδωσε παράλληλα την απαραίτητη εκείνη δυναμική για την επιτυχή προσέλευση διεθνούς ενδιαφέροντος και στο 'B γύρο εκχωρήσεων, η διορία συμμετοχής στον οποίον έληξε τον Μαΐο του 2012. Η επιλογή για την τελική διαπραγμάτευση εκχώρησης των πεδίων 2, 5, 6, και 9 στις Total, ENI, Kogas, Gazprombank και Novatek επιβεβαιώνουν τη δυναμική που δημιουργείται για το σύνολο του Ελληνισμού.

Ακόμη και εάν τελικά η Κύπρος χρειαστεί όχι 20 αλλά 30 ΔKM έως το 2030, απομένουν περί τα 130 *in situ* ΔKM από το απόθεμα της Αφροδίτης που μπορεί να εξαχθούν μέσω ενός σταθμού Υ.Φ.Α. καθώς το εν λόγω τερματικό αποτελεί τη μοναδική άμεσα ρεαλιστικά διαθέσιμη επιλογή για την Κύπρο (και το Ισραήλ) και όχι η κατασκευή ενός υποθαλάσσιου αγωγού προς την Ελλάδα που θα μπορούσε να εξετασθεί ουσιαστικά μετά τα μέσα της τρέχουσας δεκαετίας. Τη λύση του τερματικού Υ.Φ.Α. έχει άλλωστε αποφασίσει να προκρίνει και η Λευκωσία σύμφωνα με δηλώσεις του Προέδρου Χριστόφια στις 26 Ιουνίου 2012.<sup>27</sup> Το μέγεθος των κυπριακών αναγκών σε βάθος 20ετίας πρακτικά συνεπάγεται ότι σε μακροπρόθεσμο επίπεδο πάνω από το 90% όλων των πεδίων που μπορούν να ανακαλυφθούν μέσα στο 2013-2014 ως απόρροια του 'B Γύρου εκχωρήσεων, είναι δυνατόν να δεσμευθούν για εξαγωγές. Υπό αυτήν την άποψη εάν επιβεβαιωθούν οι γνωστές εκτιμήσεις της Γενικής Διεύθυνσης Ενέργειας του Κυπριακού Υπουργείου Ενέργειας, Εμπορίου και Τουρισμού περί της ύπαρξης ακόμη 4-5 πεδίων με εκμεταλλεύσιμα αποθέματα ανάλογα με αυτά της Αφροδίτης, τότε η Κύπρος δύναται να μετατραπεί τηρουμένων των αναλογιών στο Μεσογειακό αντίστοιχο του Κατάρ διαθέτοντας ένα εξαγωγικό δυναμικό της τάξης των 500 ΔKM μέσα στην επόμενη 15/20ετία. Αυτά τα 500 ΔKM θα μπορούσαν θεωρητικά να καλύψουν το σύνολο της κατανάλωσης αερίου των 27 Κ-Μ της Ε.Ε. για το 2010 αλλά και το μεγαλύτερο μέρος των ελλαδικών αναγκών εις το διηνεκές.

Το επίπεδο των συμμετοχών που καταγράφησαν, οι οποίες περιλαμβάνουν κρατικά ελεγχόμενες εταιρίες πετρελαίου και φυσικού αερίου όπως η Gazprom, η Total, η ιταλική ENI και η γαλλική EDF (Électricité de France), είναι ενδεικτικό των προσδοκώμενων πολιτικών και οικονομικών κερδών, η σημασία των οποίων μεγιστοποιείται εάν κανείς αναλογιστεί τις κλιμακούμενες στρατιωτικές απειλές της Τουρκίας, την ανακήρυξη ΑΟΖ από την πλευρά του Τουρκοκυπριακού Ψευδοκράτους (Νοέμβριος 2011) και την έναρξη παράνομων γεωτρήσεων (Απρίλιος 2012) πλησίον της Αμμοχώστου. Οι ανωτέρω επιτυχίες ωστόσο δεν θα σημάνουν απολύτως τίποτε εάν δεν υπάρξει η απαραίτητη πολιτικό-διπλωματική και στρατιωτική υποστήριξη των προσπαθειών της Λευκωσίας να συμβάλλει στη μείωση της ευρωπαϊκής εισαγωγικής εξάρτησης στον τομέα του φυσικού αερίου.

Η Τουρκία μπορεί να απέτυχε στην προσπάθειά της να εμποδίσει την εκτέλεση της διερευνητικής γεώτρησης στην Αφροδίτη, την ακύρωση του 'B γύρου εκχωρήσεων, και τη διαφαιόμενη εκχώρηση νέων πεδίων σε μεγάλες ευρωπαϊκές και διεθνείς εταιρίες προεξαρχουσών των Total και ENI, αλλά η ανάπτυξη των συγκεκριμένων αποθεμάτων δεν μοιάζει με σπρίντ αλλά με μαραθώνιο. Θα χρειαστούν τουλάχιστον 4-5 χρόνια για να παραχθούν και να εξαχθούν προς Κύπρο και μέσω Κύπρου προς Ευρώπη οι σχετικές ποσότητες αερίου είτε αυτές αφορούν την Αφροδίτη είτε αυτές αφορούν το ισραηλινό τμήμα της Αφροδίτης (Ishai) ή ακόμη και μέρος των ποσοτήτων που θα παραχθούν από το πεδίο Λεβιάθαν μετά το 2018. Η Τουρκία θα караδοκεί σε κάθε φάση αυτής της μακροχρόνιας διαδικασίας, επιδιώκοντας είτε να τη διακόψει είτε να επιβάλλει ισοδύναμα διπλωματικά τετελεσμένα επιχειρώντας να προωθήσει ανάλογες παράνομες έρευνες στα Κατεχόμενα.

Η Ελλάδα οφείλει να παρακολουθεί με προσοχή τις εξελίξεις και πρέπει να επιδεικνύει την ανάλογη διπλωματική ετοιμότητα αντίδρασης σε περίπτωση αμφισβήτησης των κυριαρχικών μας δικαιωμάτων στην περιοχή του Λυκικού Πελάγους, όπως συντελέστηκε όταν η Τουρκία επεχείρησε το 2008 και το 2009 να διεξάγει

<sup>27</sup> Ν. Συλικιώτης: Εστιάζουμε στην Κατασκευή Σταθμών LNG», *Energia.gr*, 17/04/2012 & "East Mediterranean Energy Plans Taking Shape", *Middle East Economic Survey*, 02/07/2012, p.3.

έρευνες μέσω ευρωπαϊκών σειсмоγραφικών σκαφών σε περιοχή εντός της Ελληνικής υφαλοκρηπίδας στα νότια του Καστελόριζου. Η Ελλάδα πρέπει να είναι παράλληλα σε ετοιμότητα προκειμένου να υποστηρίξει εντός και εκτός Ευρωπαϊκού Συμβουλίου το αυτονόητο δικαίωμα της Κύπρου να εκμεταλλευθεί τα όποια κοιτάσματα υπάρχουν στην ΑΟΖ της, αλλά δεν χρειάζεται να χαράξει ΑΟΖ με την Κύπρο ή την Αίγυπτο για να διαδραματίσει το ρόλο του διαμετακομιστή κυπριακού/ισραηλινού αερίου προς την Ευρώπη, ιδίως εάν η εν λόγω διαμετακόμιση γίνει μέσω δεξαμενοπλοίων Υ.Φ.Α.

*Σε τελική ανάλυση ο πιο εύκολος τρόπος για να επιτευχθεί ο στόχος ενός Ελληνικού transit για το ισραηλινό ή/και κυπριακό αέριο είναι μέσω δεξαμενόπλοιων ΥΦΑ (Υγροποιημένου Φυσικού Αερίου) που θα ξεκινούν από το Βασιλικό, μολονότι πρωτεύον στόχος της ελληνικής ενεργειακής διπλωματίας θα πρέπει να είναι η διασφάλιση έως και του 1/3 των μελλοντικών μας αναγκών μέσω της σύναψης ενός μακροπρόθεσμου συμβολαίου για την εισαγωγή Κυπριακού αερίου.*

Η αναβάθμιση της δυναμικότητας του τερματικού ΥΦΑ της Ελλάδος στη Ρεβυθούσα έως το 2014 σε συνδυασμό με την ολοκλήρωση του δικτύου των αγωγών διασύνδεσης αερίου από την Ελλάδα έως την Ουγγαρία έως το 2014/15 καθιστούν επίσης ιδιαίτερως ελκυστική την προοπτική διαμετακόμισης κυπριακού/ισραηλινού αερίου προς τις χώρες της Ν.Α. Ευρώπης, όπως η Βουλγαρία και η Σερβία (και σε δεύτερο βαθμό η Ουγγαρία) που παραμένουν εξαρτημένες κατά βάση από μια πηγή (Ρωσία) και από μια όδευση (τ.Σοβιετικό Δίκτυο) εισαγωγής αερίου για πάνω από τα 2/3 των τελικών τους αναγκών.

**(4) Η Αναθέρμανση των Ελληνο-Ρωσικών Ενεργειακών Σχέσεων μέσω: της επαναπροώθησης των σχεδίων για την κατασκευή των αγωγών (α) Μπουργκάς-Αλεξανδρούπολη (BAP) και (β) South Stream Greece, αλλά και (γ) της συμμετοχής ρωσικών εταιριών στο στρατηγικό πρόγραμμα ιδιωτικοποιήσεων.**

Παρά το γεγονός ότι η δομική αποτελμάτωση των ελληνο-ρωσικών σχέσεων στρατηγικής συνεργασίας αποτέλεσε μια από τις χαρακτηριστικότερες επιπτώσεις της διακυβέρνησης Παπανδρέου (2009-2011), η παρουσία δύο ρωσικών εταιριών στο διαγωνισμό ιδιωτικοποίησης της ΔΕ.ΠΑ σε συνδυασμό με το αδιέξοδο των ρωσο-τουρκικών διαπραγματεύσεων αναφορικά με την κατασκευή του αγωγού Σαμσουντα-Τζεϋχάν, δίνουν μια νέα, ίσως μοναδική ευκαιρία, για την ανασυγκρότηση ενός κλίματος συνεργασίας που θα μπορούσε καταστήσει δυνατή σε μεσοπρόθεσμο επίπεδο την υλοποίηση των αγωγών BAP και South Stream.

#### **4.1. Η Ιδιωτικοποίηση του Ομίλου ΔΕ.ΠΑ και το Σχέδιο South Stream**

Πέραν από την ενδεχομένως ανεπιστρεπτή απώλεια του πετρελαιαγωγού Μπουργκάς-Αλεξανδρούπολη, η οποία ωστόσο οφείλεται κατά πρωτεύοντα λόγο στη στάση της κυβέρνησης Borison, το πλέον εμφανές τεκμήριο οπισθοδρομικότητας των Ελληνο-Ρωσικών ενεργειακών σχέσεων αποτελεί το ουσιαστικό πάγωμα της οποιασδήποτε προοπτικής για την κατασκευή του νοτίου κλάδου του South Stream μέσω Ελλάδος. Ήδη από τον Δεκέμβριο του 2011 η Gazprom έχει ανακοινώσει ότι θα εξετάσει το εάν θα κατασκευάσει το ελληνικό τμήμα του δι-ευρωπαϊκού δικτύου αγωγών προς την Ιταλία μετά τη λήψη της τελικής επενδυτικής απόφασης για το κύριο τμήμα του χερσαίου δικτύου αγωγών μέσω Βουλγαρίας προς την Κεντρική Ευρώπη.<sup>28</sup>

Η απόφαση αυτή αναμένεται να ληφθεί εντός του 2012 εφόσον προηγουμένως ληφθεί η απόφαση εξαίρεσης του South Stream από τον ευρωπαϊκό κανονισμό που υποχρεώνει την κοινοπραξία κατασκευής του έργου να παραχωρήσει ένα μεγάλο ποσοστό -έως και 50%- της χωρητικότητας του αγωγού σε ανεξάρτητα επιχειρηματικά συμφέροντα.<sup>29</sup> Αν και οι διαπραγματεύσεις με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή είναι μάλλον δύσκολο να

<sup>28</sup> Απαντητική επιστολή ΔΕΣΦΑ στην ερώτηση (3686/03.01.2012) Βουλευτή Ν.Δ. κ.Κωστή Χατζηδάκη, με αριθμό πρωτοκόλλου 049244 και ημερομηνία 30/01/2012.

<sup>29</sup> Ιδέ συνέντευξη του γράφοντος με γενικό διευθυντή τμήματος τιμολόγησης Gazprom, κ.Sergei Komlev, "Komlev Outlines Gazprom Export Strategy", *Middle East Economic Survey*, 16/07/2012, σελ.9-12.

ολοκληρωθούν μέχρι τα τέλη του 2012 ή για όσο χρονικό διάστημα (Ιούνιος 2013) παραμένει στο παιχνίδι διεκδίκησης του Shah Deniz 2 το σχέδιο Nabucco West, η απροθυμία της Μόσχας να δώσει ουσιαστική ώθηση στην ελληνική όδευση προς Ιταλία, αντανακλά το αρνητικό επίπεδο των διμερών μας σχέσεων, καθώς σε κάθε περίπτωση η Ελλάδα φαίνεται να αποκλείεται από την πρώτη φάση υλοποίησης του έργου δυναμικότητας 31 δκμ/ε. Σε περίπτωση δε που βρεθεί λύση η οποία θα επιτρέπει το μερικό έστω έλεγχο του ουκρανικού δικτύου αγωγών από την Gazprom, τότε είναι μάλλον απίθανο να υλοποιηθούν οι επόμενες δύο φάσεις του σχεδίου South Stream και η οποιαδήποτε νότιο δίοδος μέσω Ελλάδος.

Ωστόσο μια σειρά από φαινομενικά άσχετα μεταξύ τους γεγονότα δημιουργούν τις προϋποθέσεις για την νεκρανάσταση του σχεδίου. Η οριστική έξοδος του ITGI από την κούρσα του Νοτίου Διαδρόμου (Φεβρουάριος 2012) σε συνδυασμό με (α) την ένταξη της E.D.F. (Σεπτέμβριος 2011) στο μετοχικό σχήμα του South Stream, (β) την ολοκληρωτική απορρόφιση της Edison από την E.D.F. (Οκτώβριος 2011), και (γ) την έναρξη της διαδικασίας ιδιωτικοποίησης της ΔΕΠΑ, δημιουργούν τις συνθήκες υλοποίησης ενός σεναρίου που θα μπορούσε να οδηγήσει στην κατασκευή του IGI/Poseidon ως μέρος του σχεδίου South Stream Greece και την παράλληλη πρωταγωνιστική συμμετοχή της Gazprom (ή άλλης ρωσικής εταιρίας) στην κοινοπραξία εξαγοράς της ΔΕ.ΠΑ.

Ο μετασχηματισμός του IGI/Poseidon από έναν αγωγό μεταφοράς κασπιανού αερίου σε έναν αγωγό μεταφοράς ρωσικού αερίου είναι προφανές ότι δεν θα συγκεντρώσει τα χειροκροτήματα ορισμένων ευρωπαϊκών και μη πρωτευουσών αλλά ο αποκλεισμός του εθνικού σχεδίου IGI από το Shah Deniz δεν αφήνει καμία άλλη επιλογή στην Ελλάδα, εάν η ίδια εξακολουθεί να επιθυμεί τη διασύνδεσή της με την αγορά αερίου της κεντρικής Ευρώπης αξιοποιώντας την ανάστροφη λειτουργία ροής του IGI. Η ανωτέρω περιγραφείσα αναδιάταξη της εμπορικής ισορροπίας δυνάμεων μεταξύ Gazprom-E.D.F.-Edison διευκολύνει την ενοποίηση των δύο σχεδιαζόμενων αγωγών, αμφότεροι των οποίων κινδυνεύουν να παραμείνουν μόνο στα χαρτιά. Για να υλοποιηθεί ωστόσο το ανωτέρω σενάριο θα πρέπει να διασφαλισθεί η συμμετοχή της Gazprom στην αποκρατικοποιημένη ΔΕ.ΠΑ. Η ίδια η Gazprom έχει άλλωστε προβεί στη δημόσια συσχέτιση του ενδεχομένου εξαγοράς της ΔΕΠΑ με την ενδεχόμενη κατασκευή της προς Ιταλία όδευσης μέσω Ελλάδος.<sup>30</sup>

Προϋπόθεση ωστόσο για να συμβεί κάτι τέτοιο είναι να μεταβληθεί άρδην η μονομερής προσέγγιση της Gazprom στο ζήτημα ιδιωτικοποίησης της ΔΕΠΑ, προσέγγιση που δύσκολα θα γίνει αποδεκτή από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή Ανταγωνισμού. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι για να έχει η Gazprom τον πρώτο λόγο στο διαγωνισμό πώλησης της ΔΕΠΑ η ρωσική εταιρία οφείλει να ενώσει τις δυνάμεις της (α) με μια μεγάλη εγχώρια ελληνική εταιρία η οποία με τη σειρά της ελέγχει ως καταναλωτής ένα μεγάλο μερίδιο της εγχώριας ζήτησης (π.χ. Μ&Μ, Τerna Ενεργειακή) σε μεσο-μακροπρόθεσμο επίπεδο ή/και (β) με μια μεγάλη ευρωπαϊκή εταιρία που είναι ήδη παρούσα στην Ελλάδα όπως η EDF/Edison ή η ιταλική ENI. Μόνο μια τέτοια συγκέντρωση επιχειρηματικής και πολιτικής ισχύος θα μπορούσε να κάμψει τις ευρωπαϊκές και αμερικανικές αντιστάσεις στο ενδεχόμενο μερικού ελέγχου της ΔΕΠΑ από τη Gazprom, εκτός και εάν η ΔΕΠΑ αγοραστεί από την Negusneft για την οποία δεν μπορούν να τεθούν θέματα ανταγωνισμού σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

#### **4.2. Η Διάσωση του Πετρελαιοαγωγού Μπουργκάς-Αλεξανδρούπολη**

Η απόφαση της Βουλγαρικής κυβέρνησης στις 7 Δεκεμβρίου 2011 να καταγγίλλει μονομερώς τη διακυβερνητική συμφωνία του 2007 αναφορικά με την κατασκευή του πετρελαιοαγωγού Μπουργκάς-Αλεξανδρούπολη αποτελεί μια εξαιρετικά δυσάρεστη εξέλιξη που δυστυχώς δεν θα έπρεπε να εκπλήσσει κανένα, παρά την έγκριση των Αρχικών Περιβαλλοντικών Όρων (ΑΠΟ) του αγωγού από το Βουλγαρικό Υπουργείο Περιβάλλοντος στις 7 Νοεμβρίου του ίδιου έτους.

<sup>30</sup> Ιδέ συνέντευξη του αναπληρωτή Διευθύνοντος Συμβούλου της Gazprom και διευθύνοντος συμβούλου της Gazpromexport κ. Alexander Medvedev στο Δημήτρη Λιάτσο, “Υποσχόμαστε φθινό αέριο και επενδύσεις”, Το Έθνος της Κυριακής, 18/11/2012, σελ.5.

Αντιθέτως κάποιος θα μπορούσε να ισχυριστεί ότι η έγκριση της αρχικής μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων από την πλευρά του Βουλγαρικού υπουργείου επέσπευσε την απόφαση της κυβέρνησης Μπορίσοφ να ανακαλύψει νέα επιχειρήματα παρεμπόδισης του έργου έτσι ώστε να μην αναλάβει το ρίσκο να κερδηθεί από την Trans Balkan η κοινή γνώμη των κατοίκων του Μπουργκάς και των υπολοίπων περιοχών διέλευσης του πετρελαιοαγωγού κατά τη δημόσια διαβούλευση του έργου που θα ακολουθούσε μετά την έγκριση των αρχικών περιβαλλοντικών όρων.

Παρά το γεγονός ότι εκθρόνηση της κυβέρνησης Μπορίσοφ προς τον Μπουργκάς-Αλεξανδρούπολη ήταν δεδομένη ακόμη και πριν από την ανάδειξη του κόμματός του στην εξουσία τον Ιούλιο του 2009, αυτό που ήταν ασαφές ήταν η βάση των επιχειρημάτων που θα επικαλείτο η Σόφια για να στηρίξει τις απόψεις της και το πραγματικό κίνητρο πίσω από τα προφασισζόμενα -όπως αποδείχθηκαν κατά Βουλγαρική μάλιστα παραδοχή- επιχειρήματα αναφορικά με την περιβαλλοντική επικινδυνότητα του πετρελαιοαγωγού.

Αν και μέχρι την έγκριση της προκαταρκτικής περιβαλλοντικής μελέτης η βουλγαρική επιχειρηματολογία επικεντρωνόταν στις υποτιθέμενες αρνητικές οικολογικές επιπτώσεις του έργου, ο τρόπος με τον οποίο ο κ.Μπορίσοφ είχε υποσκάψει την «αντικειμενικότητα» των βουλγαρικών υπηρεσιών αξιολόγησης της μελέτης Α.Π.Ο. υπέσκαπτε την ίδια τη βουλγαρική πολιτική ανατροπής του έργου.

Ο Βούλγαρος πρωθυπουργός με το να προκαταλάβει δημοσίως την απόφαση του Υπουργείου Περιβάλλοντος της χώρας του δηλώνοντας (Ιούνιος 2010) ότι δεν πρόκειται να υπάρξει ΒΑΡ πριν καλά καλά αρχίσει η διαδικασία της αξιολόγησης των Περιβαλλοντικών Όρων του έργου, είχε αφήσει έκθετη τη Σόφια σε νομικές διεκδικήσεις αποζημιώσεων σε περίπτωση που της «χρεωνώταν» νομικά η ακύρωση του έργου.<sup>31</sup>

Η θετική γνωμάτευση του Βουλγαρικού Υπουργείου Περιβάλλοντος θα προστατεύσει -ή έτσι τουλάχιστον φαίνεται να νομίζει η Σόφια- τη Βουλγαρία από την «κατηγορία» ότι οι δηλώσεις του κ.Μπορίσοφ τεκμηριώνουν την «κακή πίστη» της κυβέρνησής του και την προειλημμένη απόφασή της να μπλοκάρει το έργο. Κάτι τέτοιο προφανώς δεν ισχύει δεδομένου ότι υπάρχουν συνεχείς δηλώσεις του ιδίου του κ.Μπορίσοφ καθ'όλο το 2009 και το 2010 όπου προσβάλλει τη βιωσιμότητα του έργου σε αμιγώς περιβαλλοντική αλλά και οικονομική βάση. Πέραν αυτού η ταχύτητα με την οποία η Σόφια αποφάσισε να καταγγέλλει μονομερώς της διακυβερνητική του 2007, λίγες μόλις ημέρες πριν ξεκινήσει η δημόσια διαβούλευση του έργου, αποτελεί μια επιπρόσθετη απόδειξη της πολιτικής βούλησης της κυβέρνησης Μπορίσοφ να προκαταβάλλει την εξέλιξη του αγωγού.

Στο πλαίσιο αυτό είναι εντυπωσιακή η πλήρης απουσία αναφοράς των οποιονδήποτε περιβαλλοντικών επιχειρημάτων στη ανακοίνωση του βούλγαρου αναπληρωτή πρωθυπουργού κ.Δζαγκον στις 7 Δεκεμβρίου 2011 με την οποία καταγγέλεται το έργο, όπως και η προσπάθεια της Σόφιας να μεταβιβάσει την ευθύνη για την απόφασή της να καταγγέλλει τη Συμφωνία του 2007 στους δύο εταίρους της και πρωτίστως τη Ρωσική Ομοσπονδία, υποστηρίζοντας ότι το έργο «δεν μπορεί να εφαρμοσθεί στη βάση της διακυβερνητικής συμφωνίας του 2007 καθώς είναι πλέον οικονομικά και χρηματοδοτικά βιώσιμο».<sup>32</sup> Η νέα βάση των βουλγαρικών επιχειρημάτων όπως αυτά εξειδικεύθηκαν από δηλώσεις του τότε βούλγαρου υπουργού ενέργειας κ. Traiko Traϊκον στο τηλεοπτικό δίκτυο *Nota TV* στις 9 Δεκεμβρίου 2011<sup>33</sup> μπορούν να συνοψισθούν στα εξής:

(α) Η συμφωνία του 2007 δεν είναι συμφέρουσα για τη Βουλγαρία επειδή η κατανομή των μετοχικών μεριδίων δεν είναι ισότιμη για τα συμβαλλόμενα μέρη και επειδή τα κέρδη από τα τέλη διέλευσης που θα προέκυπταν ήταν αβέβαια.

<sup>31</sup> Theodore Tsakiris, “Near Death Experience: The Strategic Stalemate of the Burgas-Alexandroupolis Oil Pipeline”, *EUObserver*, 23/06/2010

<sup>32</sup> “Bulgaria Drops Out from Burgas-Alexandroupolis”, *Sofia Echo*, 08/12/2011 & “Bulgaria Decides to Drop Trans Balkan Oil Pipeline Project”, *RIA Novosti*, 07/12/2011.

<sup>33</sup> “Energy Minister: Burgas-Alexandroupolis Was Transit Rather than Energy Project for Bulgaria”, *Sofia Echo*, 10/12/2011

(β) Η συμφωνία του 2007 δεν είναι συμφέρουσα επειδή παρά τη βουλγαρική παραχώρηση να ελέγχουν οι ρωσικές εταιρίες πάνω από το 50% της κοινοπραξίας, η Μόσχα δεν εγγυήθηκε ποτέ την παροχή εκείνων των απαραίτητων ποσοτήτων αργού πετρελαίου που θα επέτρεπαν τη χρηματοδότηση του έργου μέσω ιδιωτικού δανεισμού (project finance). Αυτή η απουσία εγγυήσεων συνεπαγόταν ότι το έργο θα ήταν βιώσιμο μόνο μέσω κρατικών επιδοτήσεων ύψους €300 εκατομμυρίων που η Βουλγαρία δεν είχε διάθεση να δεσμεύσει αφού ο αγωγός «δεν της προσέδιδε καμία ενεργειακή ή στρατηγική σημασία».<sup>34</sup>

(γ) Είναι επίσης αξιοσημείωτο ότι σε ερώτημα του τηλεοπτικού δικτύου για το εάν η βουλγαρική κυβέρνηση να συναινέσει στην κατασκευή του έργου χωρίς τη συμμετοχή της ίδιας, ο κ. Traikhov δήλωσε ότι δεν μπορεί να τοποθετηθεί, καθώς η μη οικονομική συμμετοχή της Βουλγαρίας στο κόστος κατασκευής του πετρελαιοαγωγού «θα συνεπαγόταν ένα εντελώς καινούργιο έργο».

Παρά το γεγονός ότι η βουλγαρική θέση αναφορικά με το κόστος που οφείλει να καταβάλλει η Σόφια στην κοινοπραξία υποστηρίζει την ύπαρξη ενός χρέους μόλις €6.2 εκατομμυρίων, η αντίδραση της Ρωσικής και Ελληνικής πλευράς δεν πρέπει να ακολουθήσει τη βουλγαρική προσπάθεια να επικεντρώσει τη συζήτηση στο ύψος των δυνητικών αποζημιώσεων. Το σχέδιο σε ότι αφορά την Ελλάδα και τη Ρωσία δεν έχει λήξει, οπότε το ύψος των δυνητικών αποζημιώσεων είναι δευτερεύων σε αυτή τη φάση. *Ενδεχόμενη επίσημη αναγνώριση του ζητήματος των αποζημιώσεων πριν από τη λήξη του βουλγαρικού τελεσιγράφου στις 7 Δεκεμβρίου του 2012 θα ισοδυναμεί με ελληνική και ρωσική παραδοχή ότι το έργο τετέλεσται.*

Αυτό φυσικά δεν συνεπάγεται ότι δεν πρέπει να υπάρξει μια συνολική καταγραφή του συνόλου των εξόδων και των δυνητικών ζημιών που έχουν υποστεί οι εταίροι της Βουλγαρίας από τη στάση της κυβέρνησης Μπορίσοφ έως την 7<sup>η</sup> Δεκεμβρίου του 2011, με χαρακτηριστικότερο παράδειγμα (α) την εις τριπλούν αναθεώρηση της μελέτης των Α.Π.Ο. σκοπιμότητας του πετρελαιοαγωγού και (β) την έντοκη εξόφληση των καθυστερημένων τακτικών καταβολών της Βουλγαρίας στον προϋπολογισμό της Trans Balkan, οι οποίες έχουν παγώσει από το τελευταίο τρίμηνο του 2009. Σε κάθε περίπτωση το συνολικό κόστος για την επίσημη διάλυση της κοινοπραξίας εκτιμάται σε πολλά δεκάδες εκατομμύρια ΕΥΡΩ ενώ η συντήρησή του στο υπάρχον επίπεδο “νέκρωσις” στοιχίζει περί το €1,5 εκατομμύριο ανά έτος. Σε ποιά κατεύθυνση θα μπορούσε να κινηθεί η ελληνική πλευρά έτσι ώστε να διασφαλίσει αρχικά την μη-οριστική διάλυση της τριμερούς κοινοπραξίας που θα τέθει επί τάπητος τον Φεβρουάριο του 2013 (μολοντί είναι το πιθανότερο να αποφασιστεί η παράταση της νέκρωσις του σχεδίου για άλλο ένα έτος) και την εν συνεχεία απόπειρα διάσωσης του πετρελαιοαγωγού;

(α) Να καταγράψει το σύνολο των ζημιών που έχει υποστεί το Ελληνικό Δημόσιο ως μέτοχος (1%) της κοινοπραξίας από τη βουλγαρική κωλλυσιεργεία του έργου έως την 7<sup>η</sup> Δεκεμβρίου 2011 και να ξεκαθαρίσει ότι το Ελληνικό Δημόσιο θα υποστηρίξει ενδεχόμενη δικαστική προσφυγή από την πλευρά των ελληνικών εταιριών που ελέγχουν το 23.5% της Trans Balkan, εάν η Βουλγαρία προχωρήσει στη μονομερή διάλυση της κοινοπραξίας.

(β) Να απαιτηθεί το συντομότερο δυνατό από ρωσικής πλευράς να υπάρξει ρητή δημόσια τοποθέτηση με την οποία οι ρωσικές εταιρίες θα εγγυηθούν τις ποσότητες αργού που απαιτούνται έτσι ώστε να χρηματοδοτηθεί ο αγωγός μέσω του project finance με εμπλοκή ευρωπαϊκών ιδιωτικών αλλά και δημοσίων επενδυτικών φορέων προεξαρχούσης της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων. Αυτή η ρωσική δήλωση θα ανατρέψει την ουσία των βουλγαρικών επιχειρημάτων, υποχρεώνοντας τη Βουλγαρία είτε να ανασκευάσει τη θέση της είτε να δείξει τα πραγματικά της χαρτιά που είναι είτε η αναδιαπραγμάτευση των μετοχικών μεριδίων της Trans Balkan σε μια λογική 33%-33%-33% είτε την πώληση τους σε διεθνείς πετρελαϊκές εταιρίες, κάτι που είναι το πιθανότερο και το πιο συμφέρον για όλους.

(γ) Ως κίνητρο για την παροχή της ανωτέρω ρωσικής δήλωσης θα μπορούσε να είναι από ελληνικής πλευράς η βούληση της Κυβέρνησης να ξεκινήσει *αμέσως μετά τη δημόσια ρωσική τοποθέτηση για τη δέσμευση*

<sup>34</sup> Ό.π.

αργού, διμερείς διαπραγματεύσεις επί της Συμφωνίας Διέλευσης με τη Μόσχα προσκαλώντας τη Βουλγαρία να συμμετάσχει οποτεδήποτε το θελήσει η ίδια. Η εκκίνηση της διαπραγμάτευσης της Συμφωνίας Διέλευσης θα έδινε παράλληλα τη δυνατότητα στην ελληνική πλευρά να ανακτήσει τη χαμένη αξιοπιστία της έναντι της Ρωσίας και σταδιακά να πιέσει τη Μόσχα να άρει το ιδιότυπο εμπάργκο που έχει η ίδια θέσει αναφορικά με τη μη-συμμετοχή αμερικανικών εταιριών στη μετοχική σύνθεση της Trans-Balkan.

*(δ) Η ρωσική πλευρά πρέπει να συμφιλιωθεί με την ιδέα συμμετοχής αμερικανικών εταιριών στη μη-ρωσική μετοχική σύνθεση του αγωγού, και «σε βάρος» της βουλγαρικής και ελλαδικής συμμετοχής. Είναι εντελώς παράλογο να απαγορεύεται από ρωσικής πλευράς κάτι που ήδη ισχύει στον Tengiz-Novorossisk του οποίου ο B-A αποτελεί και την ουσιαστική τροφοδοτική συνέχεια. Η Ρωσία πρέπει άλλωστε να κατανοήσει ότι μεσοπρόθεσμα δεν είναι προς το συμφέρον της να αφήσει το έργο είτε να πεθάνει είτε να χρονίσει καθώς το συντριπτικά μεγαλύτερο μέρος της παραγωγής από την οποία θα τροφοδοτηθεί ο BAP ή γενικότερα ο δεύτερος (μετά τον BTC) παρακαμπτήριο αγωγός των Στενών, θα είναι καζακικό και όχι ρωσικό αργό.*

Η Ρωσία πρέπει να κατανοήσει ότι επί των συγκεκριμένων ποσοτήτων αργού θα έχει λιγότερο έλεγχο συγκριτικά με τον έλεγχο που της προσφέρει η διακρατική συμφωνία του Μαρτίου 2007 ή μπορεί να της προσφέρει η οποιαδήποτε εναλλακτική αγωγών μέσω Τουρκίας, η οποία και αυξάνει τη διαμετακομιστική εξάρτηση της Μόσχας από την Άγκυρα και είναι τρεις φορές ακριβότερη από τον BAP. Η ρωσική επιλογή να ενσωματώσει αμερικανικές και ευρωπαϊκές εταιρίες στη μετοχική σύνθεση του B-A χωρίς παράλληλα να μειώσει τη δική της συμμετοχή κάτω από το 51%, αποτελεί το πραγματικό κλειδί για να ξεκλειδώσει το έργο. Σε τελική ανάλυση η Ρωσία καλείται να εφαρμόσει στην περίπτωση του BAP το πολύ επιτυχημένο μοντέλο προώθησης των Ευρω-Ρωσικών κοινοπραξιών που έχει έως τώρα ακολουθήσει στην περίπτωση του Nord Stream (αλλά και του South Stream).

## Κείμενα Πολιτικής ΕΛΙΑΜΕΠ

- PP02.01**, Philippos Savvides, “Cyprus at the Gate of the European Union: Scenarios, Challenges and Prospects”, 2002
- PP02.02**, Stavridis Stelios, “The Barcelona Process after Valencia and Seville: What Priorities for the 2003 Greek Presidency?”, 2002
- PP03.03**, Thanos Dokos, “NATO’s Mediterranean Dialogue: Prospects and Policy Recommendations”, 2003
- PP03.04**, Constantine Michalopoulos, “A Strategy for Trade Integration in South East Europe: Accomplishments and Future Challenges”, 2003
- PP05.05**, Ian Lesser, “Security and Strategy in the Eastern Mediterranean”, 2005
- PP05.06**, Anna Triandafyllidou, “Migration Policy in Greece”, 2005
- PP06.07**, Loukas Tsoukalis (ed.), “Higher Education in Greece”, 2006
- PP07.08**, Nikos Koutsiaras (research team: Anna Vallianatou and Elli Siapkidou), “The European Constitution After (a Period of) Reflection” (in Greek)”, 2007
- PP07.09**, Thanos Dokos (ed.), “Greek National Security Policy in the 21st Century”, 2007
- PP08.10**, Janis A. Emmanouilidis, “Conceptualizing a Differentiated Europe”, 2008
- PP08.11**, Stephen C. Calleya & Δημήτρης Κ. Ξενάκης, “Ασφάλεια & Στρατηγική Συνεργασία στη Μεσόγειο: Οικοδόμηση Εμπιστοσύνης & Πρόληψη Συγκρούσεων”, 2008
- PP08.12**, Ιωάννης Ν. Γρηγοριάδης, “ Ευρωπαϊκή Ενεργειακή Ασφάλεια & Αγωγοί Φυσικού Αερίου στη Ν.Α. Ευρώπη: Ένα Νέο Πεδίο Ελληνοτουρκικής Συνεργασίας”, 2008
- PP10.13**, Λουκάς Τσούκαλης, “Μια Ευρωπαϊκή Ένωση ικανή να ανταποκριθεί στην παγκόσμια εποχή: μπορούμε να αντιμετωπίσουμε την πρόκληση;” 2010
- PP10.14**, Ευάγγελος Βενέτης, “Οι σχέσεις Ελλάδας Ιράν” 2010
- PP11.15**, Γιώργος Γλυνός, “Εκπροσώπηση και διαπραγμάτευση στα όργανα της Ε.Ε. και συντονισμός της άσκησης και της εφαρμογής των Ευρωπαϊκών πολιτικών στην Ελλάδα ” 2011
- PP11.16**, Θάνος Ντόκος, “Προκλήσεις Εσωτερικής Ασφάλειας” 2011
- PP11.17**, Thanos Dokos, “ Energy developments and Greek foreign policy: The Southern Gas Corridor as a major opportunity for Greece ” 2011
- PP12.18**, Thanos Dokos, “Who lost Greece? The geopolitical consequences of the Greek crisis”, 2012
- PP12.19**, Δημήτρης Κατσίκας, “Ανταγωνισμός, σταθερότητα και ρύθμιση στον ευρωπαϊκό χρηματοπιστωτικό τομέα”, 2012
- PP12.20**, Ευάγγελος Βενέτης, “Η Ελληνική Διπλωματία και η Αραβο-Ισραηλινή Διένεξη”, 2012
- PP12.21**, Θεόδωρος Τσακίρης, “ Η Ενεργειακή Διάσταση της Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής: Από τη Διπλωματία των Αγωγών στη Παραγωγή Υδρογονανθράκων”, 2012



## Το ΕΛΙΑΜΕΠ

Το ΕΛΙΑΜΕΠ είναι ένα ανεξάρτητο, μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα ερευνητικό και εκπαιδευτικό ίδρυμα. Το ΕΛΙΑΜΕΠ δεν εκφράζει, ούτε εκπροσωπεί συγκεκριμένες πολιτικές απόψεις. Επιχειρεί μόνο να λειτουργήσει ως βήμα ελεύθερου διαλόγου και ως κέντρο παραγωγής και διακίνησης ιδεών.

Το ΕΛΙΑΜΕΠ χρονολογείται από τα μέσα της δεκαετίας του 1980 στο πλαίσιο ανεπίσημων συναντήσεων πανεπιστημιακών, στρατιωτικών, διπλωματών και δημοσιογράφων. Ο στόχος των συναντήσεων αυτών ήταν να προσφέρουν μια ανεξάρτητη, ακαδημαϊκή άποψη σχετικά με τις εξελίξεις στις περιοχές της Μεσογείου, της Νοτιοανατολικής Ευρώπης και της Μαύρης Θάλασσας, στους τομείς της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και των διατλαντικών σχέσεων που ενδιέφεραν άμεσα την Ελλάδα. Τον Απρίλιο του 1988, οι συναντήσεις αυτές πήραν θεσμοθετημένη μορφή και έτσι δημιουργήθηκε το Ελληνικό Ίδρυμα Αμυντικής και Ευρωπαϊκής Πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ).

Από την ίδρυση του, το ΕΛΙΑΜΕΠ έχει αναπτύξει πολλές και σημαντικές δραστηριότητες και έχει γίνει γνωστό σε ακαδημαϊκούς, πολιτικούς και επιχειρηματικούς κύκλους στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Ακολουθώντας τις εξελίξεις της ευρύτερης περιοχής, οι δραστηριότητες του ΕΛΙΑΜΕΠ διευρύνθηκαν για να συμπεριλάβουν ερευνητικά προγράμματα που θα συνέβαλαν στην εδραίωση των δημοκρατιών της Ανατολικής, Κεντρικής και Νοτιοανατολικής Ευρώπης με τη δημιουργία κοινωνίας των πολιτών, αποτελώντας ένα σημείο αναφοράς ανάμεσα σε ιδιωτικούς και δημόσιους φορείς σε θέματα κοινωνικοπολιτικά, ασφάλειας και Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Η διαφοροποίηση αυτή έγινε σαφέστερη το 1993 όταν το ΕΛΙΑΜΕΠ άλλαξε το όνομα του, ώστε να αποτυπώνει τα διευρυμένα ενδιαφέροντα του Ιδρύματος: Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής (το ακρωνύμιο παρέμεινε το ίδιο). Η ονομασία του Ιδρύματος εμπεριέχει ένα σαφές μήνυμα: στο πλαίσιο της ΕΕ και της εκκολλαπτόμενης συλλογικής κυριαρχίας, πρέπει να θέσουμε τα όρια μεταξύ αυτού που ονομάζουμε Ευρωπαϊκή πολιτική και παραδοσιακή εξωτερική πολιτική.

Τα τελευταία χρόνια, το ΕΛΙΑΜΕΠ διέυρνε τις δραστηριότητες του, παρέχοντας μεγαλύτερη πληροφόρηση και διαχέοντας κείμενα πολιτικές, οργανώνοντας εκπαιδευτικές διαλέξεις, σεμινάρια επίλυσης συγκρούσεων και διεθνή συνέδρια, δημοσιεύοντας βιβλία, άρθρα και ενημερωτικά δελτία.

